

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Történelem és Filozófia Kar
Magyar Történeti Intézet
XXVII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia
Történelem és Kulturális Turizmus szekció

***„Ő Felsége a király nevében”. Tolvajok és lopás Szatmár
vármegyében 1885–1891 között***

Témavezető tanár:

dr. Pál Judit egyetemi tanár

Hallgató:

Póti Vivien-Tamara

Történelem és Filozófia Kar

Kulturális örökség kutatása és hasznosítása mester szak

I. év

KOLOZSVÁR

2024

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK.....	1
BEVEZETÉS.....	2
1 LOPÁS A BÜNTETŐJOGBAN.....	4
1.1 <i>Lopás a Csemegi-kódex előtt .....</i>	<i>4</i>
1.2 <i>Lopás a Csemegi-kódex szerint.....</i>	<i>6</i>
2 LOPÁS SZATMÁR VÁRMEGYÉBEN 1885–1891 KÖZÖTT.....	10
2.1 <i>Nem és kor.....</i>	<i>10</i>
2.2 <i>Felekezeti hovatartozás.....</i>	<i>13</i>
2.3 <i>Családi állapot és lakóhely.....</i>	<i>15</i>
2.4 <i>Foglalkozás, anyagi helyzet, írástudás .....</i>	<i>18</i>
2.5 <i>A tolvajok előélete és bűncselekményeik.....</i>	<i>22</i>
2.6 <i>A feljelentők.....</i>	<i>31</i>
ÖSSZEGZÉS	33
FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK	37

BEVEZETÉS

Tolvajok és lopás – számos irodalmi műben van jelen ez a két kifejezés, de mindennapi életünkben is gyakran használjuk. Sokszor olvassuk, hogy valaki ellopta vagy elrabolta egy másik illető szívét, esetleg tekintetét, ezekhez a gondolatokhoz pedig romantikus érzelmeket kapcsolunk. A lopás azonban elsősorban bűncselekmény marad, mely egy tárgy jogtalan eltulajdonításával jár. Akármilyen kicsi is az ellopott tárgy értéke, ez maximum a bűncselekmény súlyosságán változtat, de nem a minősítésen.

Már korábban is foglalkoztam lopást tárgyaló törvényszéki iratokkal, mivel megfogott a bűncselekmény látszólagos egyszerűsége, de ahogy belemélyedtem a dokumentumok olvasásába, rájöttem, hogy rengeteg lehetőség rejlik ezek elemzésében, már csak a nagy mennyiségű elérhető anyag miatt is. Ekkor jött a gondolat, hogy mindezzel egy dolgozat keretén belül foglalkozzak. Ebben a dolgozatban bemutatom azt, hogy a lopás milyen módon fordult elő a 19. században, elsősorban kifejtve a jogi háttérét, majd elemzem az adatok nyújtotta információkat. Fő forrásanyagként a Román Nemzeti Levéltár Szatmár megyei levéltárában található törvényszéki iratokat használtam, leszűkítve az elemzett időszakot az 1885 és 1891 közti hat évre.¹ Ebből a periódusból minden olyan települést bevontam a vizsgálatba, amelyik a Szatmár vármegyei törvényszék fennhatósága alá esett.

A kutatáshoz elengedhetetlen a Csemegi-kódex, a korban hatályban lévő büntetőtörvénykönyv használata,² hiszen ez alapján tudom a bűncselekményt besorolni és megismerni a döntések jogi alapjait. A megfigyelt személyek – akik minden korosztályból és mindkét nemből kikerülhettek – kiválasztásánál egyetlen feltétel volt, hogy az adott időintervallumban lopással gyanúsítsák meg. Azért ez lett a kritérium, mivel számos olyan eset van, melyet beszüntettek vagy az illetőt felmentették, így nem csak azokat figyeltem meg, akik loptak, de akik ellen lopásért per indult, akár elkövették a tettet valójában, akár nem. A forrásokból kinyert adatokat számszerűsítettem, és statisztikai módszerek segítségével megmutatom, hogy a nők és a férfiak milyen arányban vettek részt a bűncselekményekben, összehasonlítva a két nemzet több kategória szerint is. Hangsúlyt fektetek a bűncselekmények elkövetéseinek okaira, mint például a szegénységre, valamint nem csak az elkövetőket, de a

---

¹ Román Nemzeti Levéltár Szatmár megyei levéltára, Szatmárnémeti. Szatmárnémeti Törvényszék (Fond 18), Ügyiratok. (RNL SZL, UI XVIII) – Arhivele Naționale ale României, Biroul Județean Satu Mare, Satu Mare. Tribunalul Județean Satu Mare, Fond 18. Dosare Procesuale (ANR SM, DP XVIII).

² 1878. évi V. törvénycikk. *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. Második rész. A büntettek és vétségek neveiről, és azok büntetéseiről.* ([1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)) (Megtekintve: 2024. 04. 15.)

feljelentőket is beemelem a vizsgálatba, mint a perek elengedhetetlen szereplőit. Az elkövetők különböző nemzetiségűek voltak. Előre szeretném bocsátani nevük írásmódját illetően, hogy gyakorlati okokból a forrásokban megjelenő formát használom.

A források mellett elengedhetetlen a megfelelő szakirodalom használata. A felhasznált szakirodalom nagyrésze a jogtudományhoz és jogtörténethez kapcsolódik. Ezek között van korabeli tudományos értekezés, mint Heil Fausztin műve a lopásról és annak jellemzőiről,³ illetve jelenkori összefoglalás is a magyar jogtörténet fejlődéséről Mezey Barna tollából.⁴ Nagy segítséget nyújtott a korabeli büntetőjog megismerésében Fayer László *A magyar büntetőjog kézikönyve* című műve,⁵ valamint betekintést nyújtott a bűnözés világába, ha csak Budapestre is korlátozva a kutatást, Perényi Roland *Bűn nyomában* című kötete.⁶ A különböző témákhoz, mint például a foglalkozásokkal kapcsolatos bűnözés megismeréséhez a megfelelő szakirodalmat használtam fel, mint például a cselédkedéssel kapcsolatban Gyáni Gábor 1983-as művét.⁷

Ebben a tanulmányomban a Szatmár vármegyei dualizmus kori bűnözés egy újabb szeletét vizsgálom meg, a lopás bűncselekményének tükrén keresztül megismerve egy olyan csoportot, mely bármilyen okból is, de rákényszerült arra, hogy lopjon vagy önmaga döntött úgy, saját kapzsisága miatt, hogy ezt az utat válassza megélhetése megkeresésére. Előző dolgozataimban a legfőképpen a gyilkossággal foglalkoztam, teljesen a női gyilkosokra helyezve a hangsúlyt, de egy másik, teljesen különböző bűncselekmény révén újabb szempontokkal szeretném bővíteni a perspektívámat, megfigyelve, hogy a nők és a férfiak is hogyan viszonyultak a vagyon elleni bűncselekményekhez és milyen mód nyilvánulnak meg köztük a különbségek és a hasonlóságok. Emellett bemutatom azt is, hogy melyek voltak azok a tárgyak, melyeket a legszívesebben loptak a nők és férfiak egyaránt, és hogy van-e különbség abban, hogy mit loptak szívesebben.

---

³ Dr. Heil Fausztin: *A lopás fogalma és lényeges ismérvei*. Budapest, 1901, Ügyvédek Lapja Kiadóhivatal.

⁴ Mezey Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, 2003, Osiris Kiadó.

⁵ Fayer László: *A magyar büntetőjog kézikönyve*. Budapest, 1905, Franklin-Társulat.

⁶ Perényi Roland: *A bűn nyomában. A budapesti bűnözés társadalomtörténete 1896–1914*. Budapest, 2012, L'Harmattan.

⁷ Gyáni Gábor: *Család, háztartás és városi cselédség*. Budapest, 1983, Magvető.

1 LOPÁS A BÜNTETŐJOGBAN

1.1 Lopás a Csemegi-kódex előtt

A lopás, mint meghatározott bűncselekmény már évezredek óta létezik, de az idők folyamán különböző módon definiálták, és az érte járó büntetés is változott. A tolvajok a legkülönbözőbb helyeken hajtották végre a bűncselekményüket, legyen szó tömeges vásárról vagy valakinek a házáról, az elkövetők pedig bárkik lehettek, nők vagy férfiak, és a korosztály sem számított, sőt, sokszor a legfiatalabbak a tolvajlás által tapasztalták meg legelőször azt, hogy milyen is egy bűncselekményt elkövetni.

Magyarországon Szent László korában a lopásért gyakran az életével fizetett az ember: „...ha főembereknek bármilyen rokonát lopás bűnében találják egy tyúk értékén túl, (...) akasszák fel, és egész vagyona vesszen el.”⁸ Ha nem halálbüntetés, akkor legalább a csonkítás valamely formája volt a tolvaj büntetése, mely gyakorlat azt szolgálta, hogy az illető személyt megbélyegezze, lássa minden ember, hogy mit követett el. Ehhez hasonlóan a nyilvános halálbüntetés célja az volt, hogy a büntetett személyen keresztül példázzák, hogy aki ugyanezt a bűncselekményt követi el, hasonlóan fogja végezni.⁹ Úgy gondolták, hogy az elrettentő példa meg fogja fékezni a bűnözést, ennek hatékonyságát viszont mutatja az a tény, hogy a lopás (akárcsak más bűncselekmények) egyáltalán nem tűnt el, sőt, folyamatosan „fejlődött”, egyre több típusa jelent meg, a tolvajok igyekeztek egyre kreatívabb módokon elérni céljukat.¹⁰ Ezzel egyszerre természetesen szaporodtak a módszerek is, melyekkel büntették őket, a borzalmas kínvallatásoktól a valamivel enyhébb, de hasonlóan megalázó pellengérré állításig.¹¹

A XVIII. században – a felvilágosodás hatásának köszönhetően – már enyhülés figyelhető meg a lopásért kiszabott büntetések terén. A nyilvános megszégyenítés továbbra is jelen volt, de igyekeztek elintézni a kötelező büntetést testi fenyítéssel (amit meg lehetett váltani pénzért, abban az esetben, ha erre volt lehetősége valakinek), kártérítéssel,

⁸ Vikol Katalin (összeáll.): *Szent István és Szent László törvényei*. Budapest, 1988, Reflektor Kiadó. 49.

⁹ A nyilvános kivégzések a 19. századig megszokott események voltak Európa szerte (néhol azt követően is), mivel „a hatóságok (...) ragaszkodtak ahhoz, hogy „okulásul” minél nagyobb tömeg legyen jelen a kivégzéseken, a nép pedig ragaszkodott ahhoz a jogához, hogy ellenőrizze az ítélet végrehajtását.” Pelle János: *Bosszú és kegyetlenség. Az emberi gyűlölet kultúrtörténete*. Pécs, 2006, Alexandra Kiadó. 107.

¹⁰ Ebből felsorolnék egy párat: „...különféle egyszerűbb tolvajlások, a lopás tárgya szerint csoportosítva az állat-, termény-, használati- és pénztulajdonítások, továbbá a speciálisabb elkövetési módú lopások, mint a pénzes zacskó lemetszés, zsebtolvajlás, kincsfeladás (...)” M. Antalóczy Ildikó. *Bűnözés és büntetés Debrecenben a XVIII. század közepén*. Debrecen, 2001, Csokonai Kiadó. 164–165.

¹¹ A pellengér vagy „szégyenoszlop, szégyendobogó” egy forgalmas területen kijelölt oszlop volt (de akár ketrebe is zárhatták) ahova a bűnöst kikötözték, gyakran nyakába helyezve egy táblát, amin fel volt tüntetve, hogy mit követett el. A nép ilyenkor gyakran megalázta, szavakkal vagy tettekkel a bűnös személyt. Ua. 93.

szabadságvesztéssel vagy közmunkával.¹² A nagymértékű lopásokért viszont még ekkor is kiszabhatták a halálbüntetést, bár ez ritka jelenség volt.

A 19. századi magyar igazságügy egyik égető problémája volt, hogy megalkossanak egy olyan büntetőtörvénykönyvet, amelyik szabályozza azt, hogy milyen bűncselekményekért milyen büntetést lehet kiszabni, és hogyan kell eljárni a lehető legtöbb büntetőjogi esetben. A számos javaslat közül kiemelkedik Deák Ferenc 1843-as javaslata, melyre még a Csemegi-kódex megalkotásakor is több jogász hivatkozott. Azért is fontos ezt megemlíteni, mert ez az a javaslat, mely Magyarországon elsőként tartalmazza a törvény előtti egyenlőség gondolatát, mivel azt mondja ki, hogy mindenki ugyanazért a bűncselekményért ugyanazt a büntetést kapja társadalmi státusztól függetlenül.¹³ Emellett „*a kódex egészét mély humánus hatotta át: törölte rendszerből a halálbüntetést, a botbüntetést, tagadta a becstelenítő büntetések létjogosultságát.*”¹⁴

Ez a lopás büntetésére is kihatott volna, mivel az elkövetők már nem kellett volna féljenek sem személyük megítélésétől, sem attól, hogy akasztófán végzik tettükért. A büntetéseket szabadságvesztésben határozták meg, ez viszont újabb problémát hozott magával, mivel ki kellett építeni egy jól működő börtönügyi rendszert is, ahol a rabok nem nyomorognak, hanem élhető körülmények között tölthetik le büntetésüket.¹⁵ A börtönreform szükségességét az 1843-as javaslat is elismerte, és kiegészítésként mellé került egy börtönrendszer megújítását szorgalmazó tervezet is. Ez viszont királyi jóváhagyás nélkül, hasonlóan az 1843-as tervezethez, elbukott.¹⁶ Az 1843-as javaslat a lopást a vagyon elleni bűncselekményekhez sorolta, mint a következő bűncselekményeket: „*sikkasztás, a talált dolog vissza nem adása, rablás, zsarolás, hamisítás, pénzhamisítás, levelek jogtalan feltörése, csalás majd külön az orgazdaság.*”¹⁷ Ez a javaslat segítséget nyújtott Csemegi Károlynak, aki büntetőtörvénykönyvében nagy mértékben támaszkodott az 1843-ban leírtakra. Amíg azonban Deák Ferenc javaslatában dichotóm módon tipizálta a büntetteket (tehát csak büntett és kihágás

---

¹² M. Antalóczy: i. m. 167.

¹³ Ez megmutatkozik abban is, hogy míg az előző javaslatokban és törvényekben a „különös jogállású személy megölése” külön bűncselekményt képezett, addig a Deák féle javaslat már ezt nem tartalmazza, tehát az emberölés minden emberrel szemben bűn, nem számít a rangja. Bató Szilvia: *Mert az Ördög velem volt. Élet elleni bűncselekmények a 19. század első felében.* Budapest, 2012, L'Harmattan. 194.

¹⁴ Mezey (szerk.): i.m. 277.

¹⁵ Magyarországon a 19. század közepéig a börtönöket a vármegyeházak pincéiben rendezték be, ahol a körülmények nem voltak megfelelőek és kapacitásuk is véges volt. Pelle: i.m. 86.

¹⁶ Mezey (szerk.): i. m. 319.

¹⁷ Kereszty Béla: Javaslatok a vagyon elleni bűncselekmények kodifikációjához. *Magyar Jog*, 8. sz. (2007). 449–457.

szerint osztályozták a bűncselekményeket),¹⁸ addig Csemegi büntetőtörvénykönyvében megjelenik a trichotóm felosztás által a vétség is.

1.2. Lopás a Csemegi-kódex szerint

A Csemegi-kódex történetét röviden már egy korábbi dolgozatomban ismertettem, így most igyekszem csupán csak a lopással kapcsolatos rendelkezések bemutatására szorítkozni.

A lopásról szóló részek a büntetőtörvénykönyv 26. fejezetében találhatóak, „A lopás” cím alatt és a 333. §-tól a 343. §-ig terjednek.¹⁹ Ezen kívül lopáshoz hasonló, de külön vett bűncselekmények a rablás és zsarolás, a sikkasztás, zártörés és hűtlen kezelés, valamint jogtalan elsajátítás. Kötődik a lopáshoz az orgazdaság és a bűnpártolás is, melyet a büntetőtörvénykönyv külön, a 30. fejezetben szabályoz, és amiről én is a későbbiekben beszélek részletesebben. Bár gyakran a csalást is a lopáshoz hasonló bűncselekménynek tekintik, én ezt a tettet teljesen más típusú elkövetése miatt nem sorolom közéje. A lopás esetében kiemelkednek bizonyos minősített esetek, melyek súlyosbítják a kiszabott büntetést, és bizonyos specifikummal bírnak, mivel konkrét feltételeknek kell megfelelnie az elkövetett bűncselekménynek, hogy minősítettnek nevezhessék. Fayer László szerint a következő cselekmények sorolhatóak fel a minősített lopás kategóriában: templom és temetői lopás; betörés, bemászás, feltörés, hamis kulcs, ellopott kulcs; közveszélyben vagy szövetségben elkövetett lopás; szolgálatban és házközösségben elkövetett lopás; közhivatalnoki lopás és közhivatalnoki jelleg színlelése; fegyveres lopás.²⁰ A törvénykönyv szerint a lopás akkor vétség, hogyha a lopott tárgyak értéke nem haladja meg az 50 forintot, másképp büntettéről beszélünk.²¹ A minősített lopások a Csemegi-kódex szerint mindig büntettként kezelendők. Abban az esetben, hogyha a lopott tárgy értéke nem haladja meg a két forintot és a bűncselekmény nem tartozik egyik minősített esetbe sem, akkor tulajdon elleni kihágásról beszélünk, a büntetés pedig nyolc napig terjedhető elzárás lehet.²²

A lopás akkor tekinthető bűncselekménynek, hogyha az adott személy ingó, tehát elmozdítható tárgyat szándékosan eltulajdonít. Abban az esetben, hogyha nem tiszta, hogy az

---

¹⁸ Mezey (szerk.): i. m. 278.

¹⁹ 1878. évi V. törvénycikk. A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. Második rész. A büntettek és vétségek neveiről, és azok büntetéseiről. 333. § – 343. §. ([1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)) (Megtekintve: 2024. 04. 15.)

²⁰ Fayer: i.m. 309–326.

²¹ 1878. évi V. törvénycikk. A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. Második rész. A büntettek és vétségek neveiről, és azok büntetéseiről. 334. §. ([1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)) (Megtekintve: 2024. 04. 15.)

²² Fayer: i. m. 336.

adott tárgy kinek a tulajdonát képezi, a bíró felmentheti a vádlottat, mivel a lopás feltételezi, hogy a tolvaj valaki más tulajdonára formál jogot.²³ A korban számos vita folyt akörül, hogy mégis mikor tekinthető a lopás befejezett bűncselekménynek.²⁴ Egyértelmű, hogy a bűncselekmény akkor befejezett, amikor a tárgyat elvették, tehát kivették a másik személy tulajdonából. Viszont az elvétel befejezettségét nem mindenki látta ugyanúgy, így három vélemény született: az első a *contrectatio*, vagyis amikor a tolvaj megfogja a tárgyat, akkor már el is tulajdonította; az *ablatio* azt tartja befejezett bűncselekménynek, hogyha a tárgyat el is vitték; az utolsó felfogás az *apprehensio*, amikor is a tárgyat a tolvaj a hatalmába keríti, mely még több kérdést vonz magával, hiszen a „hatalomba kerítés” lehet megfogás, elvitel vagy csupán az is, hogyha valaki egy szobában van az adott ingósággal és el szándékozik tulajdonítani.²⁵ Emiatt nagyon nehéz meghatározni azt is, hogy mi számít a lopásban kísérletnek, hiszen még a cselekmény befejezése tekintetében is viták folytak. Fayer László a következő módon határozza meg a lopás kísérletét: „A kísérlet kezdődik az elvétel megkezdésével az egyszerű lopásoknál; a betöréssel, a bemászással, az álkulcs használatával stb. a minősített lopásoknál.”²⁶

A lopásnak azért is volt különleges helye a bűncselekmények között, mivel az első, melynek esetében megfogalmazzák a visszaesést, mint súlyosbító körülményt. Abban az esetben, hogyha már valaki kétszer, tehát időben két különböző esetben követte el a lopás bűncselekményét és büntetve is volt érte, azt visszaesőnek tekintik. Ebbe nem tartozik bele a bűnhalmazat, tehát ha valakit egy esetben két rendbeli lopásért büntettek, mert nem számít két különböző esetnek.²⁷ Emellett, hogyha például büntettek valakit lopásért, illetve orgazdaságért is, bár két különböző bűncselekményről beszélünk, szintén visszaesésnek tekintik, mert a tettek hasonló elbírálásban részesülnek a korabeli büntetőjogban. A visszaesés azért is fontos szempont, mivel a visszaeső bűnösöket, illetve azokat, akik már valamilyen módon lopásért büntetve voltak, súlyosabb elbírálásban részesítik. Amennyiben 10 év eltelt az utolsó lopás, illetve annak büntetése után, a visszaesés nem lehetséges, ez esetben elévülésről beszélünk.²⁸

---

²³ Fayer: i. m. 295.

²⁴ Dr. Heil Fausztin művében egybefoglalja a lopással kapcsolatos vitákat és gondolatokat a 19. században, valamint saját véleményét is megfogalmazza. Heil Fausztin: *A lopás fogalma és lényeges ismérvei*. Budapest, 1901.

²⁵ Fayer: i. m. 298.

²⁶ Uo. 299.

²⁷ A bűnhalmazat olyan esetet jelent, amikor az illető több helyről, különböző ingóságokat tulajdonít el, és ezekért nem volt büntetve. Amennyiben egy személy több tárgyat lop egy helyről, az nem számít bűnhalmazatnak, akkor sem, hogyha egy szekrényben több személy tárgya volt, és a tolvaj így több személy tulajdonát lopta el. Heil: i. m. 42.

²⁸ Fayer: i.m. 329.

A büntetések aszerint változhatnak, hogy az illető meghaladta-e az 50 forintos kárt a lopás során, hiszen ez alapján minősül a cselekmény büntettnek vagy vétségnek. A vétség esetében a büntetés maximuma egy évig terjedő fogház,²⁹ míg a büntettnél az öt évig terjedő börtön. Amennyiben minősített esetről van szó, ez lehet öt évig terjedhető fegyházbüntetés is.³⁰ A fegyházbüntetés a szabadságvesztés formái közül a legsúlyosabb volt, amit a nagyobb súlyú büntettekért lehetett kapni, így például csak ide kerülhettek azok a személyek, akikre halálbüntetést szabtak ki.³¹ Mellékbüntetést is kötelező volt kiszabni, ez lehet „*hivatalvesztés és politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése*”, valamint pénzbüntetés is.³² Legyen szó vétségről vagy büntettről, a hivatalvesztést és politikai jogok felfüggesztését minden esetben kötelező volt a bírónak kiszabni, még ha az illető nem is rendelkezett valamelyikkel.³³

A Csemegi-kódex külön kezeli az orgazdaságot és a bűnpártolást, mely előbbi az általam kutatott anyagban való gyakori feltűnése miatt említek meg. A büntetőtörvénykönyv így definiálja az orgazdaságot: „370. § *Aki olyan dolgot, melyről tudja, hogy lopás, sikkasztás, rablás vagy zsarolás büntette következtében jutott birtokosa vagy birlalójának (sic!) kezéhez, vagyoni haszon végett megszerez, elrejt vagy annak elidegenítésére közreműködik: az orgazdaság büntettét követi el, és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.*”³⁴ Az orgazda szerepe legtöbb esetben az, hogy az ellopott tárgyat elrejtse vagy továbbadja, értékesítse, ezzel elfedve azt, hogy a másik személy bűncselekményt követett el. Természetesen célja az anyagi haszonszerzés is, hiszen gyakori az, hogy az eladásból vagy a lopott tárgyból ő maga is részesül. Abban az esetben, hogyha az orgazda és a lopás cselekményét elkövető előre megegyezett abban, hogy majd az ellopott tárgyat az előbbi eladja, tehát a lopásról tudott, akkor akár bűnpártolásért is lehet vádolni.³⁵ A bűnpártoló az, aki segít egy adott személynek abban, hogy bűncselekményéért ne bűnhődjön. A bűnpártolástól eltérő a bűnrészesség, hiszen a részes

---

²⁹ 1878. évi V. törvénycikk. *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. Második rész. A büntettek és vétségek neveiről, és azok büntetéseiről.* 339. §. ([1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)) (Megtekintve: 2024. 04. 15.)

³⁰ Uo. 340. §

³¹ Mezey (szerk.): i.m. 368.

³² 1878. évi V. törvénycikk. *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. Második rész. A büntettek és vétségek neveiről, és azok büntetéseiről.* 341. §. ([1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)) (Megtekintve: 2024. 04. 15.)

³³ A büntetéseknek több formája is lehetett, Mezey Barna a következőket sorolja fel, a legsúlyosabbtól a legenyhébbig: halálbüntetés, fegyház, államfogház, börtön, fogház, pénzbüntetés. Ezek mellé szabják ki az előbb meghatározott mellékbüntetéseket. A nők esetében is felfüggesztik a politikai jogokat, még akkor is, hogyha ezzel akkor nem rendelkeztek. Mezey (szerk.): i.m. 334.

³⁴ 1878. évi V. törvénycikk. *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. Második rész. A büntettek és vétségek neveiről, és azok büntetéseiről.* 370. §. ([1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)) (Megtekintve: 2024. 04. 15.)

³⁵ Heil: i. m. 57.

személy részt vesz a bűncselekmény végrehajtásában, míg a bűnpártoló akár a bűncselekmény végrehajtása után is nyújthat segítséget abban, hogy elfedje a tolvaj bűnét. Még beszélhetünk egy érdekes jelenségről, amit a szakirodalom „*folytatott lopás*” néven említ, amikor egy személy hosszú időn keresztül, egy bizonyos ingóságot ellop, él vele. Erre példa Heil Fausztin könyvében található: „...*a vasúti váltóőr ellen, a ki a vaspálya-udvarban lerakott hordókból a hordók megfurása mellett huzamosabb időn át ismételten bort lopott.*”³⁶

Az elkövetkezőkben azt szeretném bemutatni példáimon keresztül, hogy hogyan érvényesültek a Csemegi-kódex előírásai a lopás bűncselekményét tekintve Szatmár vármegyében, és hogy milyen módon mutatkozik ez meg a nők, illetve a férfiak által elkövetett lopások esetében, tehát van-e különbség női és férfi elkövető között, akár a lopás tárgyát, akár a tett végrehajtásának módját illetően, illetve van-e különbség a büntetések mértéke között.

---

³⁶ Uo. 48.

2 LOPÁS SZATMÁR VÁRMEGYÉBEN 1885–1891 KÖZÖTT

A lopás szakirodalma viszonylag szerény, talán azért is, mert a bűncselekmény az évek során nem sokat változott, csupán bővült az eszköztára. Ahogy a világunk fejlődik, a bűncselekmények elkövetésére használt módszerek is egyre változatosabbak lesznek, természetesen annak érdekében, hogy senki se jöjjön rá, hogy valaha is elkövették a tettet. A lopás egy viszonylag egyszerű bűncselekmény, mint ahogy olvashattuk, abból áll, hogy valaki elvesz egy másik személy tulajdonát képező ingóságot. Sokat számít viszont az, hogy hogyan és miért követi el. Ezekre a kérdésekre találhatunk lehetséges választ a törvényszéki iratok elemzése révén. Öt évnyi adatot néztem át Szatmár vármegye törvényszéki irataiból, mely évek kiválasztásában két szempont játszott szerepet: egyrészt, hogy legyen fennmaradt anyag, másrészt mindenképp a Csemegi-kódex bevezetése utáni időszakot szerettem volna elemezni,³⁷ amikor már egységes a büntetőjog a Magyar Királyságban. 1887 és 1889 azért maradt ki, mivel a levéltárban nem volt meg erre a két évre vonatkozó lopási pereket tartalmazó dosszié. Így az elemzett évek a következők: 1885, 1886, 1888, 1890, 1891. Mindenképpen legalább öt évet szerettem volna megnézni, hogy jobban átláthassam a bűncselekmény helyzetét a 19. század második felében, még akkor is, hogyha ez az öt év nem teljesen reprezentálja a teljes időszakot.

Ebben az öt évben ebben a kategóriában összesen 484 peres ügy vetült fel, és 798 személy került törvényszék elé, mivel egy per több személyt is tartalmazhatott, egy kiemelt esetben pedig egy személynek két perét is tartalmazták az iratok.³⁸ Ezeket az eseteket, illetve elkövetőket a következő szempontok szerint elemeztem: nem, kor, vallás, családi állapot, lakóhely, foglalkozás, anyagi helyzet, írástudás, előélet. A feljelentőket külön említem meg, valamint azt is, hogy a tolvajok miket loptak, mi jellemzőbb a férfiakra és mi a nőkre.

2.1 Nem és kor

A gyanúsítottak nemek szerinti megoszlását tekintve elég nagy különbségeket láthatunk. A lopást elkövetők nagy része férfi, összesen 540 emberről van szó. Ez megközelítőleg a minta 67,6%-át tesz ki. A nők 215 személlyel (26,9%) reprezentálják

³⁷ A Csemegi-kódex hivatalosan 1880-ban lépett életbe, bár már 1878-ban megjelent, én viszont annak érdekében választottam 1885-öt a kutatott intervallum elejének, mert öt év alatt már beépült a büntetőjogi rendszerbe ez az új törvénykönyv. Horváth Tibor: Az első magyar büntető törvénykönyv és kodifikátora: Csemegi Károly. In: Erdei Árpád (szerk.): *A praxistól a kodifikációig. Csemegi Károly emlékére, 1826-1899*. Budapest, 2001, Osiris Kiadó. 25.

³⁸ Ez a személy Sztojka Péter, akit 1888-ban 8 havi börtönre ítélték, amiért többedmagával Szabó Józsefné ládájából lopott 5 forint 22 krajcárt. 1890-ben már azért állt törvényszék előtt, mert Nagy Lajost megtámadták az országúton, megverték és 5 forint 40 krajcárt loptak el tőle. RNL SZ, ÜI XVIII/38, 1890. 87–92.

magukat az egészből, ami még így is elég nagy szám, bár majd a bűnrészességet mutató százalékok azt is kimutatják, hogy ebből hányan követték el maguk a bűncselekményt, és hányan csak részesei voltak egy nagyobb csoportot érintő esetnek. Az ismeretlen kategóriába 43 személy sorolható (5,3%), mivel voltak olyan esetek, amikor a tettes kilétére egyáltalán nem derült fény, ilyenkor az iratok „ismeretlen tettes” -ként nevezik meg az elkövetőt.³⁹ Őket minden esetben felmentik a bűnük alól, hiszen nem volt kire rábizonyítani a lopást. Az 1890-es népszámlálás alapján Szatmár vármegyében több nő élt, mint férfi: 153788 nőt számoltak össze, melyhez hozzá járul 10751 személy, akik Szatmárnémetiben éltek, ez Szatmár vármegye teljes népességének nagyjából 53,3%-a; hozzájuk képest 134433 férfi élt Szatmár vármegyében, ebből 9625 Szatmárnémetiben (a teljes érték 46,6%-a).⁴⁰ Bár kevesebb férfi volt, mint nő Szatmár vármegye területén, az én adataim alapján mégis ők voltak hajlamosabbak a lopás elkövetésére.

	Teljes összeg (100%)	Férfiak	Nők	Ismeretlen személyek
Lopási adatok	798 (személy)	540 (67,6%)	215 (26,9%)	43 (5,3%)
Népszámlálás	308597 (személy)	144058 (46,6%)	164582 (53,3%)	-

1. táblázat: Férfiak és nők megoszlása Szatmár vármegyében a lopási esetek és a népszámlálási adatok szerint

Ami a korosztályokat illeti, négy kategóriát alakítottam ki, hozzáadva még egyet, melybe az ismeretlen korosztályúakat soroltam be. Az első kategória a 16 év alattiaké, mert 16 év alatt a fiatalokat a Csemegi-kódex szerint enyhébb módon kellett büntetni, mivel nem tudják saját tetteik súlyát úgy felfogni, mint a felnőttek, de mégis felelősségre kell őket vonni. A Csemegi-kódex a fiatalok büntethetőségével kapcsolatban több kritikát is kapott már a létrehozásának időszakában is, ezeket a problémákat majd az 1908. büntetőnovellák fogják kiküszöbölni.⁴¹ Összesen 22 személy (2,7%) volt 16 év alatti a bűncselekmény elkövetésekor, ebből 6 lány és 16 fiú. A következő kategória a fiatal felnőtteké, a 17-25 év közöttiek tartoznak

³⁹ Például nem derült ki a kiléte annak a személynek, aki Deér Lajos római katolikus paptól 100 forint értékben lopott poharat és ruhaneműket. RNL SZ, ÜI XVIII/38, 1890. 45.

⁴⁰ *A Magyar Szent Korona Országainak 1900. évi Népszámlálása. 10. rész. Végeredmények összefoglalása.* Budapest, 1909, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Társulat. 66.

⁴¹ Az 1908. I. büntetőnovella fiatalkorúakra vonatkozó határozatait Földvári József így foglalja össze: „Azok a rendelkezései a leglényegesebbek, amelyek a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben nevelő intézkedések alkalmazását (dorgálást, próbára bocsátást, javító nevelést) teszik lehetővé, továbbá azok, amelyek, szűk körben ugyan, de megengedik a büntetés feltételes felfüggesztését is.” Földvári József: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Budapest, 2006, Osiris Kiadó. 40.

ide. Arra számítottam, hogy ez lesz a legnépesebb kategória, mivel a különböző beavató rituálék, leginkább a fiatal férfiak körében, erre az időszakra tehetőek, és feltevésem, ha nem is igazolódott be teljesen, de arányosan mégis a legnépesebb kategóriáról van szó (ti. itt csak nyolc évjáratról van szó, míg a következő csoport esetében 15-ről).⁴² 128 személy tartozik ide (16%), ebből 93 férfi és 35 nő, ehhez képest pedig a 25-40 közötti korosztály 127 embert foglal magába (15,9%), amiből 31 nő és 96 férfi. Láthatjuk tehát, hogy csekély a két kategória közötti különbség, mind nemi összetétel, mind a személyek száma alapján. Az utolsó a 40 feletti kategória 69 személlyel (8,6%), melyből 52 férfi és 17 nő. A többi egyén esetében (összesen 452, mely a teljes összes 56,6%-át teszi ki) nem tudjuk, hogy melyik korosztályba tartoznak. A férfiak minden kategóriában túlreprezentáltak, a legkisebb különbség a 16 éven aluliak kategóriájában látható.

Összehasonlításképp 1890-es népszámlálási adatok alapján Magyarországon a következő módon oszlott meg a népesség (összesen 15162988 személy) a korosztályokat tekintve: összesen 6143775 személy (40,51%) tartozott a 16 éven aluli (beleszámolva a 16 éveseket is) kategóriába, ebből megközelítőleg 3070848-an voltak férfiak (20,2%) és 3092927-en nők (20,3%); a 17–25 év közötti korosztályba 2107585 személy tartozott (13,9%), ebből 966764-en voltak férfiak (6,3%) és 1140821-en nők (7,5%), így ebben a kategóriában is a népszámlálási adatok alapján a nők domináltak; a felnőttek, tehát a 25–40 közé tehető kategória tagjai 3303737-en voltak a népszámlálási adatok alapján (21,7%), ebből 1637054 egyén volt férfi (10,7%) és 1666683 nő (10,9%); összesen 3522204 személy tartozik a 40 feletti kategóriába (egészen 80 éves életkorig, ami 23,2%-ot jelent a teljes népességből), ebből 1758646 személy volt férfi (11,5%) és 1763740 nő (11,6%).⁴³ Látható, hogy minden korosztályban a női nem dominált, ez viszont normálisnak tekinthető, hiszen mint ahogy ma is, régen is több nő született, mint férfi. Az adatok alapján a 16 éven aluliak voltak a legtöbben, de ide számolták a csecsemőket is, akiknek egy része nem élte meg a felnőttkort. Hasonlóan feltűnő különbség, hogy idősek többen voltak a népszámlálási adatok alapján, mint munkabíró felnőttek, ami szintén egyértelmű, mivel az utóbbi egy sokkal nagyobb kategória, az évek számát tekintve, ezzel szemben viszont az én adataimban az idősek kategóriája csak a harmadik

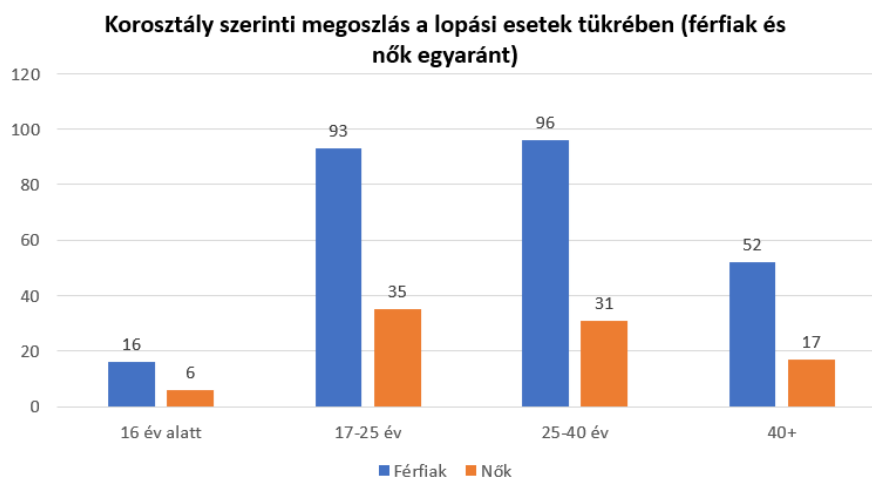
---

⁴² Ahhoz, hogy egy fiatal fiút a társai befogadják maguk közé, mint „igazi” férfit, gyakorta állították a személyt próbák elé, így a kisebb mértékű lopás és a verekedés is ezek közé a próbák közé tartozhatott. Bató Szilvia: *Deviancia és bűnözés a 18-19. századi Magyarországon. Szakkollégiumi füzetek*, (2011) 6. sz. 117.

⁴³ *A Magyar Szent Korona Országainak 1900. évi Népszámlálása. 10. rész. Végeredmények összefoglalása.* Budapest, 1909, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Társulat. 68–69.

helyet foglalja el. Mindezek alapján a lopási perek által tükrözött korosztálybeli megoszlás nem tükrözi a Magyarországon tapasztalt valós értékeket.

	Teljes összeg (100%)	16 év alatt	17-25 év	25-40 év	40+	Ismeretlen
Lopási adatok	798 (személy)	22 (2,7%)	128 (16%)	127 (15,9%)	69 (8,6%)	452 (56,6%)
Népszámlálás	15162988 (személy)	6143775 (40,51%)	2107585 (13,9%)	3303737 (21,7%)	3522204 (23,2%)	-

2. táblázat: Korosztály szerinti megoszlás Szatmár vármegyében a lopási és népszámlálási adatok szerint

2.2 Felekezeti hovatartozás

Összesen négy felekezet jelent meg az elemzett törvényszéki iratokban: görög katolikus római katolikus, református, izraelita. Ezekhez ismét hozzáadódik az ismeretlen kategória, illetve egy személy vallástalannak vallotta magát a 798 feljegyzett személy közül.

A korábbi dolgozataim mindegyikében igyekeztem a vallási megoszlást úgy elemezni, hogy összemértem a korban ismeretes népszámlálási adatokkal. Ehhez, ahogy az előző kategóriákban is, az 1890-es népszámlálás eredményeit fogom felhasználni összehasonlításképpen. Szatmár vármegyében a korban a görögkatolikusok voltak többségben, a népszámlálási adatok szerint megközelítőleg 126206 személy, ami nagyjából a teljes összeg 38,9%-a. A lopási eseteinket megfigyelve, itt is a görögkatolikus vallás emelkedik ki, megfelelően a népszámlálási statisztikának, mivel 159 személy (123 férfi és 36 nő) vallotta magát ezen felekezethez tartozónak, ami megközelítőleg 19,9%-ot tesz ki. A második legnépesebb felekezet a református, mely a népszámlálási adatok szerint szintén a második helyen áll úgy, mint a lopási adatoknál, mivel 76 személy volt református (9,5%), melyből 55

férfi és 21 nő.⁴⁴ A római katolikus felekezet a harmadik, mely a népszámlálási adatok szerint 53506 lelket (azaz 16,5%) számlált 1900-ban. A lopást elkövetett személyek közül 69-en vallották magukat római katolikusnak (8,6%), ebből 50 férfi volt és 19 nő. Az izraeliták viszonylag nagy számban voltak reprezentálva, hiszen az összes lopási esetből 36 személy (31 férfi és öt nő) volt izraelita, tehát nagyjából 4,5%.⁴⁵ A népszámlálási adatok ugyanezt tükrözik, mivel szintén a negyedik legnépesebb felekezet volt Szatmár vármegyében a korban: 22849 lélek, ami a teljes összeg 7%-a. Ahogy említettem, egy ember vallotta magát vallástalannak, míg 458 személynek nem tudjuk a felekezeti hovatartozását (58%).

A hiányos adatok nem meglepőek a törvényszéki iratok esetében. Már több típusú bűncselekmény irataival foglalkoztam, köztük a gyilkossággal több alkalommal is, és nagyjából 1905-ig nagyon hiányosak az elkövetőkkel kapcsolatos adatok, a feljelentőknél pedig általában csak egy nevet találunk, bár néha még az is hiányzik. Ez valószínűleg annak tulajdonítható, hogy a lopási esetek többségét beszüntetik a bizonyítékok hiánya miatt, és talán ezért nem tartja a jegyző fontosnak, hogy részletesen beszámoljon a vádlott adatairól, hogyha azt úgyis felmentik. Ebben a dolgozatban nem térek ki a 20. század elején történetekre, mégis annyit megemlítenék, hogy az adatok 1905 körül elkezdnek rendszerességet mutatni, és minden személyről részletes bemutatást kapunk.⁴⁶ A szakirodalmi kutatásaim alapján ezt a változást nem egy rendelet vagy törvény okozta, így valószínűleg ekkor ért be igazán a büntetőjog és az ehhez köthető adminisztráció.

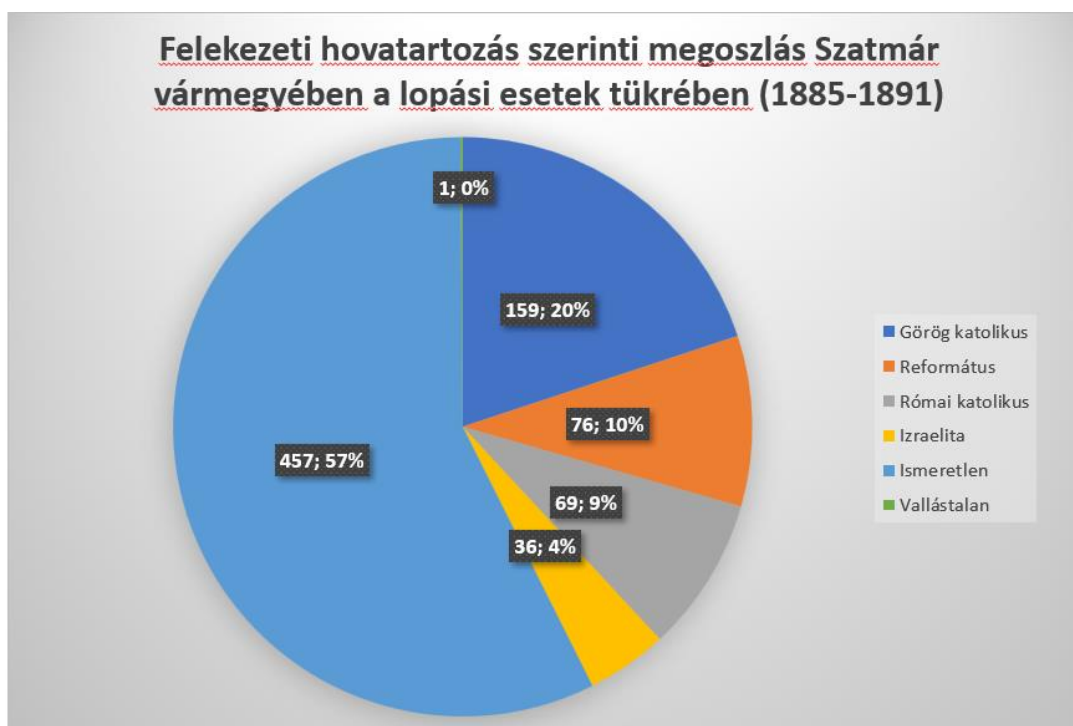
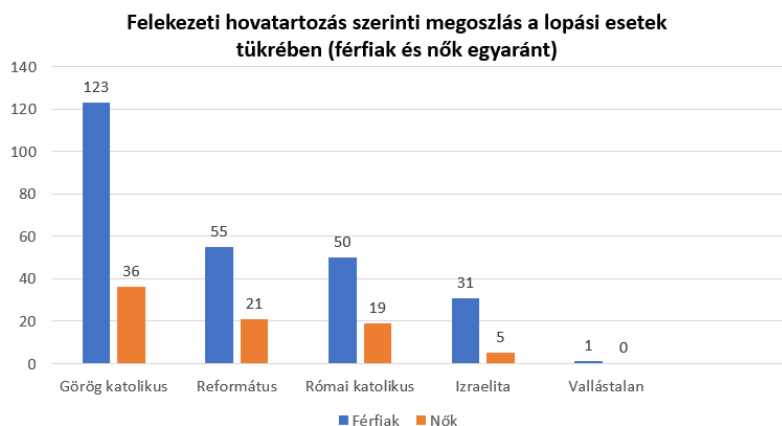
---

⁴⁴ Az 1900-as népszámlálási adatok alapján szintén a második helyet foglalják el: 105965 lelket számolt ekkor a református egyház (32,7%). Uo. 256.

⁴⁵ A törvényszéki iratokban a zsidókat vagy izraelitaként vagy héber vallásuként jegyzik fel. Nyilván a kitérteket ennek alapján nem tudjuk azonosítani, de Szatmár megyében a korszakban ezek száma statisztikailag elhanyagolható.

⁴⁶ Egy 20. század eleji törvényszéki dokumentumra példát a mellékletben adok (2. kép).

	Teljes összeg (100%)	Görög katolikus	Református	Római katolikus	Izraelita	Vallástalan	Ismeretlen
Lopási adatok	798 (személy)	159 (19,9%)	76 (9,5%)	69 (8,6%)	36 (4,5%)	1 (0,1%)	457 (57,2%)
Népszámlálás	323768 (személy)	126206 (38,9%)	105965 (32,7%)	53506 (16,5%)	22849 (7%)	-	3 (0,0009)

3-4. táblázat: Felekezeti megoszlás Szatmár vármegyében a lopási és népszámlálási adatok szerint

2.3 Családi állapot és lakóhely

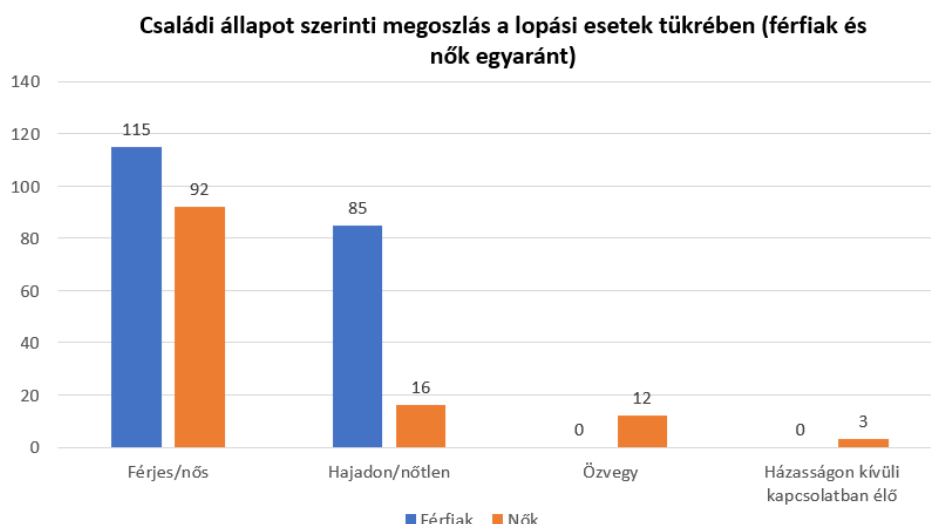
A peres iratokban feltűnő információk a családi állapottal kapcsolatban mutatják talán a legnagyobb szélsőségeket a többi kategóriához képest. Itt négy alkategóriát határoztam meg az ismeretlen családi állapottal rendelkezőkön kívül: férjes/nős, hajadon/nőtlen, özvegy,

házasságon kívüli kapcsolatban élő. Az első csoport kétségtelenül a legnépesebb, összesen 207 személy sorolható ide (26,2%), melyből 115 férfi és 92 nő. A törvényszéki iratok nem minden esetben írják le konkrétan, hogy egy adott nő férjes-e vagy sem, de a nevükből nagyon egyszerű kikövetkeztetni, mivel ekkor még kötelező volt a házasságot követően a nőknek a férjük családneve mellett a -né utónevet is felvenni. Így például Veisz Lázárné született Rózenfeld Livia esetében hiába nem jelenik meg az, hogy férjes, én mégis ebbe a kategóriába soroltam, nem csak a nevéből következtetve, de mivel a bűncselekményt férjével együtt követte el.⁴⁷ Az özvegyiséget a jegyzőkönyvek mindig kiírják, ha nem is a személyleírásnál, de az „özv.” rövidítést használva az illető neve előtt. A hajadonok képezik a második legnagyobb kategóriát, összesen 101 személy sorolható ide (12,8%). Itt már látványos különbség található a két nem közötti megoszlásban, mivel 85 férfi és 16 nő vallotta magát nőtlennek vagy hajadonnak. Az özvegy és a házasságon kívüli kapcsolatban élők kategóriája a legérdekesebb, mivel itt csak nők jelennek meg, egy férfi sem vallotta magát ezekbe a kategóriákba tartozóknak. Összesen 12 özvegy (0,5%) és 3 házasságon kívül élő nő jelenik meg a törvényszéki iratokban (0,3%). Az özvegyiség esetében feltételeztem, hogy azért nem jelenik meg erre utaló adat, mert a férfi társadalomban betöltött státuszát kevésbé változtatta meg ez a családi státusz, mint a nőké, viszont más típusú törvényszéki iratokban már a férfiaknál is megjelenik ez az információ, így nem tudom pontosan, hogy ez a hiány minek köszönhető, hiszen kétkérem, hogy a közel 800 személyből egyetlen egy férfi özvegy sem került ki. A legvalószínűbb, hogy esetükben nem tartották ezt fontosnak feljegyezni. A házasságon kívül élők csoportjába olyan személyek tartoznak, akik ún. vadházasságban élnek, tehát egy háztartásba tartoznak, de nem házasodtak még össze vagy nem is szeretnének. A Néprajzi lexikon szerint ez a házasság a magyar parasztság egyik párkapcsolati formája, mely az állami vagy egyházi esküvő megkötése nélkül is úgy tud működni, mint maga a házasság, és gyermekek is születhetnek – mint ahogy születtek is – ebből az együttélésből.⁴⁸ Persze nem ez volt a legcélravezetőbb párkapcsolati forma a korszakban, annak ellenére, hogy igazából semmi hátrány nem érte ezeket a személyeket, csupán kedvezőtlen társadalmi megítélés. A családi állapot esetében is az ismeretlen adatok dominálnak, mivel 475 személy esetében nem tudjuk, hogy párkapcsolatban élt-e vagy sem (60,2%).

---

⁴⁷ RNL SZ, ÜI XVIII/10, 1886. 126.

⁴⁸ Az említett lexikon azt is tartalmazza, hogy ez a párkapcsolati forma leginkább az „idősebbekre, özvegyekre, elváltakra, esetleg tési fogyatékosokra volt jellemző.” Ortutay Gyula (szerk.): *Magyar Néprajzi lexikon* 5. Sz-Zs. Budapest, 1982. 456.

Ezzel ellentétes eredményt produkált a következő nagyobb kategória, mely a lakhelyre vonatkozik. A vizsgált öt év alatt összesen 554 személynél jelenik meg lakhelyre vonatkozó információ (69,4%), ezzel az akkori lakóhelyét vagy születési helyét is meghatározva, egyes esetekben mindkettőt. Ezeknek a településeknek nagy része olyan falu, amelyet egyszer vagy kétszer említenek meg, például Kissikárló, mely kétszer jelenik meg a törvényszéki iratok között. A legtöbb tolvajt viszont a városok adják, ami érthető, mivel a városok népesebbek is voltak, mint a tőlük messze lévő kisebb falvak, valamint a városokban a feljelentés is könnyebben működött, hiszen a közelben voltak a hatóságok.⁴⁹

A legtöbb tolvaj Szatmárnémeti városában lakott az iratok alapján, 57 esetben jelölték meg a várost lakóhelyükként a lopást elkövető személyek. Ezt követi Nagykároly (35 személy), Mátészalka (18 személy), Szinérváralja (16 személy) majd első faluként Batár (15 személy), mely település ma Ukrajna területén található.⁵⁰ Tíznel több eset köthető Rózsapallaghoz (12 személy), Fehérgyarmathoz (11 személy), Halmihoz (11 személy), Nagybányához (10 személy) és Csomaközhoz (10 személy). A többi település 10-nél kevesebb esetet tartalmaz, és legtöbbjük kisebb falu. Azon faluk esetében, amelyeket nem találtam meg a mai települések

⁴⁹ A büntetőtörvénykönyv mellett a hatóságoknak is fontos szerepe volt az igazságszolgáltatásban, mint ahogy ez ma is így van, hiszen ők azok, akik elkapják az elkövetőket és a civilek biztonságát szolgálják. Bár leginkább Budapestre volt jellemző, de a 19. század második felében és a 20. század elején, a rendőrök módszerei a bűnösök elkapására fejlődtek, például ekkor jelent meg az ujjlenyomat alapján történő azonosítás is, amit Anglia után Magyarország vezetett be először. Perényi: i.m. 69.

⁵⁰ Batár esete azért is érdekes, mert közigazgatásilag Ugocsa vármegyéhez tartozott, mégis több Batárban történt esetet a Szatmár vármegyei törvényszék előtt tárgyaltak. A falu a két vármegye határán feküdt a térképek alapján, így talán ez lehetett az oka az érdekes megosztásnak. Révai Nagy Lexikona, 19. kötet: Vár-Zsüri. Budapest, 1926, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság. 848.

sorában, megkerestem a Borovszky Samu által szerkesztett *Magyarország vármegyéi és városai* sorozat Szatmár vármegyére vonatkozó kötetében.⁵¹ Emellett több falu, mely közigazgatási szempontból Szatmár vármegyéhez tartozott, ma vagy Magyarország, vagy Ukrajna területén fekszik, illetve bizonyos települések, mint például Nagybánya is, jelenleg más megyék részét képezik.

Hét olyan személy van az esetek között (0,8%), akik nem rendelkeztek állandó lakhellyel. Az ő esetükben, vagy csak ennyi van feltüntetve, vagy az, hogy hol születtek. A lakóhelyeket tartalmazó kategória az egyetlen, ahol az ismeretlen adatok kisebb arányban jelennek meg, mint az ismertek, mivel összesen 237 személy esetében nem tudjuk, hogy hol lakott vagy hol született (29,6%). Jól látható, hogy ez az információ nagyobb súllyal bírhatott, mint a többi, hogyha ennyi alkalommal feltüntetik. Az illetőség ugyanis fontos volt, nem csak a nyilvántartás szempontjából, hanem pénzügyi vonatkozásai (pl. szegénység esetén a község fizette a kórházi vagy ápolási költségeket) is voltak.

2.4 Foglalkozás, anyagi helyzet, írástudás

Az itt megjelenő három adatot okkal csoportosítottam ilyen módon össze. A foglalkozás általában kapcsolatban áll az anyagi helyzetet, hiszen ha valakinek van egy állandó munkahelye az konkrét bevételt eredményez, és a foglalkozás meghatározza a jövedelem mennyiségét is. Emellett az írástudás tükrözi valakinek nem csak a műveltségi szintjét, hanem a lehetőségeit is. A nálam megjelenő tolvajok nagy része falusi környezetből származik, ezért kíváncsi voltam arra, hogy lesz-e olyan, akinél megjelenik, hogy tudott írni és olvasni vagy legalább az egyiket a kettő közül.

A magas esetszám azt eredményezi, hogy több típusú foglalkozás is felbukkan az iratokban, összesen 38 féle. Ezek a legegyszerűbbektől a komolyabb tanulást és gyakorlást igénylőig terjednek és leginkább a falusi világhoz kapcsolódnak, mint sem a város környezetéhez. A legtöbb személlyel rendelkező kategória a napszámosoké, mely 80 embert számlál. Ezt követik a cselédek, amelyekbe férfiak és nők egyaránt tartoztak, összesen 66-an helyezkedtek el ebben a munkakörben a vizsgált időszakban. Cselédnek tekinthetőek még a szolgák, mely kategóriába ketten tartoztak.⁵² Ebben a kategóriában, azaz a cselédek között

⁵¹ Vende Aladár: Szatmár vármegye községei. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye*. Budapest, 1908, Országos Monográfia Társaság. 33–168.

⁵² Több kategóriába sorolták a cselédeket, mely pozíciók jelentősége a fizetések különbségében mutatkozott meg. A kategóriák a következők: szolgák vagy mindenese; szakácsnők; dajkák; szobalány, gyermeklány, mosogatólány, házvezetőnő; komorna; gyermekgondozónő; takarítónő, mosónő; nevelőnő; házikisasszony; egyéb. Gyáni Gábor: *Család, háztartás és városi cselédség*. Dabas–Budapest, 1983, Magvető. 125–126.

reprezentálták magukat leginkább a nők. A mezőgazdasági munkával foglalkozókhoz sorolhatóak még a földművesek is, akik megtudtak élni a földjükből, így munkájuk központja a saját birtokuk lehetett. Összesen 35 tolvaj foglalkozott földműveléssel a vizsgált időszakban. A napszámosság és a földművelés sokszor a háztartás fenntartásaként is szolgált, hiszen nem csak a mások földjét művelték, hanem a sajátjukat is. Falvakban ezt a foglalkozást általában az egész család végezte, esetleg más foglalkozás mellett is aktívan művelhették a földet. A cselédek, akik közül egyesek ideiglenesen költöztek a városba, időszakos munkaként tekintve a cselédkedésre, gyakran a fontosabb mezőgazdasági időszakok idején felmondtak, hogy hazatérjenek segíteni.⁵³ A cselédkedésből szerzett fizetésük nagyrészt is hazaküldték, elsősorban a családjuk megélhetésére gondolva, a lányok pedig az összeget félretették, saját maguknak megkeresve ezzel a házasodáshoz szükséges kelengyét.⁵⁴

A többi foglalkozás ehhez a kettőhöz képest sokkal kisebb százalékban van reprezentálva, mivel a következő nagyobb kategória a téglavetőké, ahova kilenc személy tartozik, ebből négyen nők és ötön férfiak, tehát egyenlő megoszlásban jelenik meg mindkét nem. Ez a foglalkozás ma már furcsán hangozhat, hasonlóan a vályogvetőhöz (hat személy foglalkozott ezzel a tolvajok közül),⁵⁵ illetve a sármunkáshoz (három ember sorolható ide).⁵⁶ Még említést érdemelnek a kocsisok, mely foglalkozást nyolc személy gyakorolta a tolvajok közül. Meglepően alacsony a csavargók és a koldusok száma, ahova három ember volt sorolható hivatalosan, annak ellenére, hogy arra számítottam, hogy ezek a nélkülöző személyek sokkal gyakrabban fordulnak elő a lopási esetekben.⁵⁷

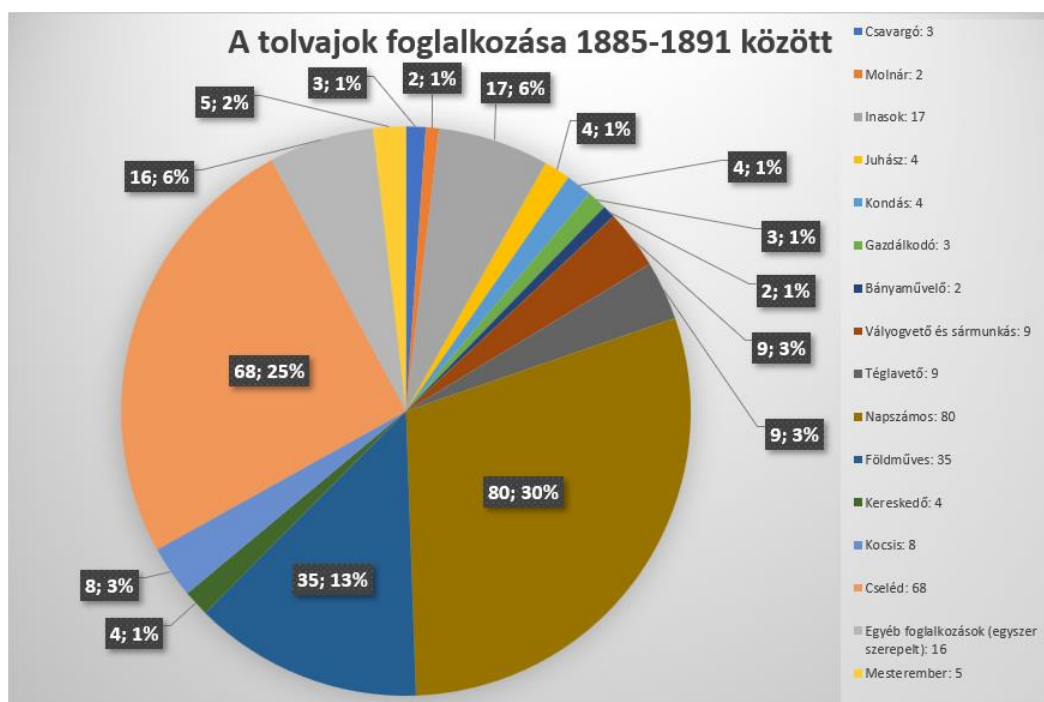
⁵³ Gyáni (1983): i. m. 131–132.

⁵⁴ Uo. 103–104.

⁵⁵ Vályogvető: vályog készítésével foglalkozó személy, aki a házak építéséhez gyakori alapanyagot gyártotta. Juhász Antal szerint három féle vályogvetőt különböztetünk meg: aki saját szükségletére készíti; napszámosságok, akik időnként vályogvetőként dolgoztak plusz bérért, ide tartoztak a vályogvető cigányok is; azok a személyek, akik foglalkozásukként élnek meg belőle. Domonkos Ottó (szerk.): *Kézművesség – Magyar néprajz nyolc kötetben* 3. Budapest, 1991, Akadémiai Kiadó. 616.

⁵⁶ Sármunkás: sár megmunkálásával foglalkozó személy, az egyik legősibb munka. Szintén építkezéshez készítették elő a sarat, amiből „falat raktak, földemet, vályogot vagy kemencét készítettek belőle, tapasztásra, simításra vagy mázolásra szánták.” Ua. 614.

⁵⁷ Ez azért érdekes, mert a csavargókat és a koldusokat rendszeresen megbélyegezték, illetve hajlamosabbnak tartották bűncselekmények, főként a lopás elkövetésére, emiatt úgy gondoltam, hogy több feljelentés fog történni ellenük. Gyáni Gábor: Könyörületesség, fegyelmezés, avagy a szociális gondoskodás genealógiája. *Történelmi Szemle*, 41. évf. (1999) 1–2. 62.

Azt feltételeztem, hogy a foglalkozás minden esetben tükrözi egy személynek a vagyoni állapotát, de ahogy elemeztem a fennmaradt adatokat, ez nem feltétlen igaz. Összesen 50 vagyontalan személyt jegyeztek fel (a teljes összeg csupán 6,2%-a), melyből 38 férfi és 12 nő volt. Ezeknek a személyeknek változatos munkái voltak, így például Sztojka Pál, aki napszámosként dolgozott, hasonlóan vagyontalannak volt feltüntetve,⁵⁸ mint például Kuszik József kazánfűtő.⁵⁹ Két teljesen különböző munka, melyek feltételeznek valamennyi bevételt, az egyének mégsem tekinthetők vagyonnal rendelkezőnek. Ez felveti a kérdést, hogy mégis mit jelentettek a korban a vagyonos és vagyontalan jelzők? Mennyi jövedelem után tekintettek egy embert vagyonnal rendelkezőnek, és mi volt az a minimum, ami alatt már vagyontalannak nézték? Szintén érdekes az is, hogy mindössze három vagyonosként feljegyzett személlyel találkozhatunk az iratokban (0,3%), mely közül ketten nők voltak és egyikük férfi. Egyikük Valdraff Mária férjezett Pendl Máguszné, aki kovácsmesternéként van feljegyezve,⁶⁰ a másik pedig Szász Pévelné született Pap Kati, aki egy kohómunkás neje volt.⁶¹ Vaszil István földműves gazdájától sonkát lopott, amiért büntetésként még verést is kapott.⁶² A két nővel kapcsolatban megállapítható az is, hogy mindketten pénzzel kapcsolatos bűntényben voltak

⁵⁸ ANR SM, DP XVIII/38, 1890. 87–92.

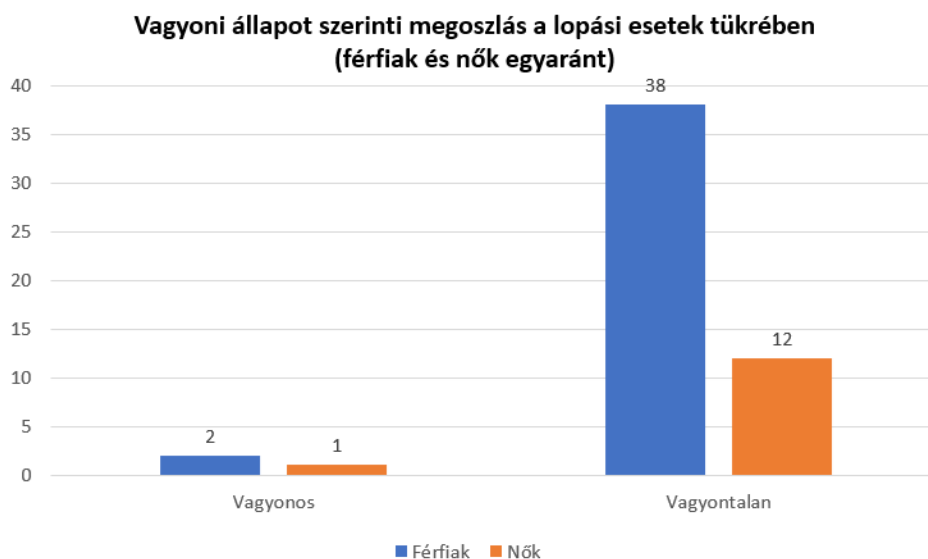
⁵⁹ RNL SZ, ÜI XVIII/11, 1888. 63.

⁶⁰ RNL SZ, ÜI XVIII/38, 1890. 139–145.

⁶¹ RNL SZ, ÜI XVIII/23, 1891. 51–54.

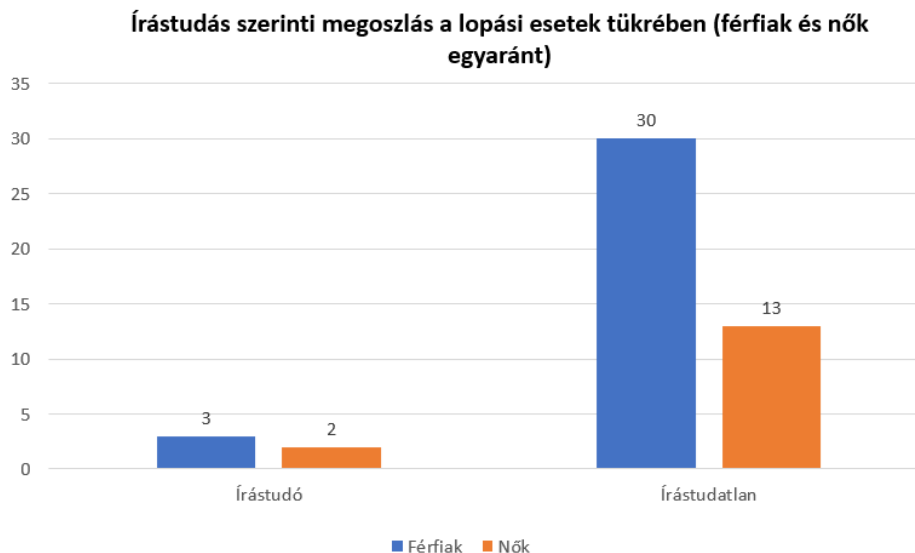
⁶² RNL SZ, ÜI XVIII/12, 1885. 100–103.

érintettek, mivel Valdraff Mária egy pénztárcát lopott el, legalábbis ezt állították vele kapcsolatban, míg Szász Pávelné egy ellopott gyűrűt szeretett volna megvásárolni, hiába volt az másnak a tulajdona és ezzel elméletben tisztában is volt. Mindebből az derül ki, hogy a foglalkozás nem feltétlen tükrözi valakinek az anyagi állapotát, a jövedelem általában nem volt elegendő a megélhetéshez és egy nagyobb vagyon felhalmozásához, ami sajnos mai napig tükrözi társadalmunkat.

Ami az írástudást illeti, az iratok szerint összesen 43 személy volt írástudatlan (a teljes esetszám 5,3%-a), ebből 30 férfi és 13 nő. Ez az arány azért is logikus, mivel amúgy is több férfi volt szereplője az eseteknek, mint nő, és mivel sajnos nagyon hiányosak az adatok, várható volt ez a végeredmény. Összesen öt személyről jegyezték fel, hogy írástudó a 798 személy közül (0,6%), ebből ketten voltak nők és hárman férfiak. Az írástudók szintén különböző foglalkozásokkal bírtak: közülük ketten cselédek, egyikük már az előbb említett kovácsmesterné, illetve egy szabó segéd és egy ismeretlen foglalkozású. Közéjük sorolható még egy személy, aki bár olvasni tudott, írni nem. Ő kazánfűtőként kereste kenyerét. Természetesen nem tudhatjuk azt, hogy a hiányzó adatok miként befolyásolták volna ezt az arányszámot, mivel biztos vagyok benne, hogy több írástudó is volt azok között, akikről szinte semmi információt nem adtak meg a jegyzők. Bár 1880 és 1900 között csökkent az analfabetizmus az Osztrák–Magyar Monarchia, és azon belül is a Magyar Királyság területén, a százalékok még így is azt mutatják, hogy elég magas írástudatlansággal kell számolnunk,

főleg falusi környezetben.⁶³ Így a törvényszéki iratok eredménye, hogy több az írástudatlan, mint az írni tudó, nem meglepő, viszont biztos vagyok benne, hogy ha minden adatunk meglenne, nem lennének ilyen szélsőséges különbségek a két adat között.

2.5 A tolvajok előélete és bűncselekményeik

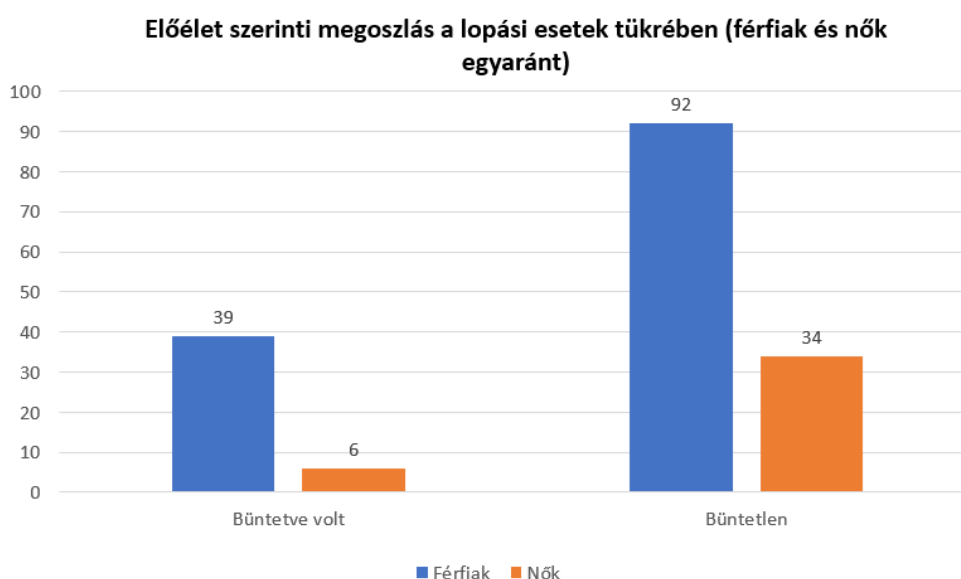
Mint ahogy napjainkban is, a 19. század második felében is jelentőséggel bírt az, hogy egy törvényszék elé kerülő személy milyen előélettel rendelkezik. Abban az esetben, hogyha valaki már élete során követett el bűncselekményt, és ezért perbe is fogták, a következő eseténél súlyosbító körülményként merülhetett fel az előző ítélet. Ez nem vonatkozott azokra, akiket perbe fogtak, de a pert beszüntették, őt pedig felmentették. Már korábban leírtam, hogy a visszaesés miképpen működik, de azt most is kihangsúlyozom, hogy 10 év letelte után egy eset elévült, így, ha 10 év vagy esetleg több után követett el egy újabb bűncselekményt valaki, az már nem számított súlyosbító körülményként az éppen folyamatban lévő perben.

A kutatásaim során vizsgált személyek közül összesen 126 büntetlen (a 798 eset 15,7%-a) és 45 már büntetett személy került elő (5,6%), a többiek státusza ismeretlen. A büntetett személyek a dokumentumokban vagy úgy jelennek meg, hogy már büntetve voltak valamilyen büntetért vagy rovott életűnek nevezik őket. A büntetett előéletűek közül 39-en voltak férfiak és haton nők. A már büntetett személyek nagy része szintén lopásért volt büntetve, ez alól kivétel Kudár Pál, aki verekedésért volt elítélve mielőtt törvényszék elé került volna lopásért.⁶⁴

⁶³ T. Kiss Tamás: A dualizmus kori Magyarország kultúr/politikai problémája: az analfabetizmus. *Szín*, 17. évf. (2012) 2. sz. 26.

⁶⁴ RNL SZ, ÜI XVIII/12, 1885. 66–68.

Serer József becsületsértésért,⁶⁵ Nagy József pedig jogtalan elsajátításért töltötte már le korábban büntetését, mely a lopás egyik alacsonyabb szintű válfaja.⁶⁶ A lopás volt az első, mely esetében meghatározták a visszaesést, de mellette még hasonlóan visszaesőnek tartották azokat a személyeket, akik a következő bűncselekményeket követték el: rablás, zsarolás, sikkasztás, orgazdaság, csalás és gyújtogatás.⁶⁷ A büntetlen kategória mint láthatjuk sokkal több személyből állt, abból a 126-ból 92-en voltak férfiak és 34-en nők, mely arány szintén logikus az alapvető férfi többség miatt.

Fontosabb az a kérdés, hogy mégis mit loptak ezek a személyek, és hogy vajon mi is vezetett bűncselekményeik elkövetéséhez. Ahány személy, annyi féle módon elkövetett lopás létezik és talán még ennél is több ok az elkövetésre. Sajnos nincs módomban minden esetet részletesen elemezni, de bemutatom azokat, melyek a leginkább kiemelkedtek a kutatásom során. Ami a feltüntetett számokat illeti, ezek megközelítő adatok lesznek, mivel egy személy akár többféle tárgyat is lophatott. Ilyenkor igyekeztem minden tárgyat külön kategóriába sorolni, de a nagy mennyiség miatt előfordulhatnak pontatlan adatok, ezért a következő összegek szemléltetésként szolgálnak.

⁶⁵ RNL SZ, ÜI XVIII/38, 1890. 22–24.

⁶⁶ RNL SZ, ÜI XVIII/38, 1890. 50–51.

⁶⁷ 1878. évi V. törvénycikk. A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. Második rész. A büntettek és vétségek neveiről, és azok büntetéseiről. 49.2. §. ([1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)) (Megtekintve: 2024. 04. 15.)

Először is azt vizsgáltam meg, hogy a férfiak és a nők miket loptak, mivel ebben megmutatkozhat a két nem közötti különbség. A feltevés az, hogy a nők kisebb tárgyakat loptak, melyek könnyebben voltak mozgíthatóak, így a bűncselekményt férfi segítség nélkül is végrehajthatták. Ilyenek például a ruhák, ékszerek, különböző háztartási eszközök, mint az evőeszközök. A férfiak ezzel szemben nehezebb tárgyakat is elbírhattak, akár nagyobb mennyiségben is, mint például különböző mezőgazdasági eszközöket vagy fát, aminek a lopása többször is felmerült a vizsgált időszak alatt.

Nem lehet elvetni természetesen a csoportos bűnözést sem: számos esetben az elkövetők nem egyedül hajtották végre bűncselekményüket, és ami a legfontosabb, nem egyedül rejtették el vagy tüntették el a lopott tárgyakat. Itt jön a képbe a bűnrészesség, illetve az orgazdaság bűncselekménye is. Ez a ma is létező bűncselekménytípus szorosan kapcsolódik a lopáshoz,⁶⁸ mivel biztosítja a tolvaj számára, hogy a lopott javak kiléte soha se kerüljön napvilágra, azoknak eladása vagy megtartása által. A lopások mellett 69 orgazdát számoltam össze, 39 férfit és 30 nőt, legtöbbjük szerepe az volt, hogy részesültek a megszerzett tárgyakból vagy elrejtették azokat, esetleg értékesítették. Erre példa Csuta Gábor és Bura Grigor esete, akik részesültek abból a dohányból, amit Szircsik János lopott el Illyés Jánostól, amikor kilopta az illető nyakából a tarisznyáját.⁶⁹ Az eset súlyosságát fokozta, hogy Illyés Jánost még meg is dobálták kövel, mielőtt a dohányt elhasználták.

Megközelítőleg 312 bűnrészessel találkozunk a dokumentumok során, ebből csak 82-en nők, míg 230-an férfiak. Ez azt mutatja ki, hogy a nők viszonylag sok bűncselekményt kezdeményeztek vagy követtek el egyedül, többet, mint ahogy ezt feltételeztem volna. A férfiak az adatok alapján hajlamosabbak voltak csoportban elkövetni bűncselekményeket, hiszen ne felejtjük el, összesen 540 férfi elkövetőnk volt, aminek közel fele bűnrész. A csoportos lopásra nagyon jó példa Vári Sámuel és társai példája, akik összesen haton követtek el lopást Mikulák János kárára: 50 forint értékű ingóságokat loptak, és vagy mindegyikük kivette a részét a lopásból, vagy közülük csak egy követte el a bűncselekményt, míg a többiek asszisztáltak.⁷⁰ Az esetet beszüntették, mert nem tudták rájuk bizonyítani az elkövetett bűncselekményt.

---

⁶⁸ Az orgazdaság ma is a vagyon elleni bűncselekmények közé sorolható, és hasonlóan, mint régen, szorosan kapcsolódik más vagyon elleni bűncselekményekhez. Tóth Mihály–Nagy Zoltán (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész.* Budapest, 2014, Osiris Kiadó. 473.

⁶⁹ RNL SZ, ÜI XVIII/23, 1891. 202–208.

⁷⁰ RNL SZ, ÜI XVIII/11, 1888. 26–27.

A lopott tárgyak sokszínűségét mutatja, hogy összesen tíz kategóriába tudtam besorolni mindazt, amit a kutatott időben elloptak Szatmár vármegye különböző településein. A kategóriák a következők: állatok, termények (leginkább gabona), fa, ruhanemű, élelmiszerek (ide tartoznak a különböző fűszerek is, mint a rozsmaring), bor és egyéb italok (mint például az ecet és a pálinka), dohány, pénz (ebbe beletartoznak a különböző pénzt érő takarékpénztári értékpapírok és más dokumentumok is), ékszerek és egyéb ingóságok (minden olyan tárgy, ami nem sorolható a többi kategóriába, de túl kevés eset van ahhoz, hogy külön számoljam őket).

Kezdve az állatokkal, ide sorolható minden házasított élőlény, ami más tulajdonát képezte. Az elemzett adatok között a leggyakoribb volt a sertés, illetve a lólopás, de emellett loptak tyúkot, ludat, kacsát, juhot és ökröt is. Ezek egy részét megették, leginkább a sertést, vagy értékesítették, mint például a nagyobb összeget érő lovat.⁷¹ A férfiak közül megközelítőleg 59 személy lopott valamilyen állatot, míg csupán három nő tette ugyanezt. Valószínűleg a férfiak hamarabb tudták ezeket az állatokat elhajtani, és még hamarabb felhasználni, mint a női társaik. Kiss István, Szabó Zsigmond és Petró József gyakorlott tolvajok voltak, mivel több ízben loptak állatokat, Török Lipóttól, Zilberman Ferencről, Gyene Gusztávtól és Reiner Fábiántól is.⁷² Sorrendbe a következőket tulajdonították el az említettektől: négy libát; ismeretlen mennyiségű libát és öt forintot; két tyúkot; két darab kacsát. Míg a tolvajlást az első két személy követte el, addig Petró József részesült a zsákmányból, mivel a libákat hozzá vitték. Ebből kettőt megették, míg a másik kettőt, amit az első lopásból szereztek, Petró eladta. A büntetések nagysága mutatja azt, hogy ki milyen módon volt részese a bűncselekménynek: Kiss István két év börtönt és öt év hivatalvesztést kapott, mivel a lopás bűncselekménye mellett tulajdon elleni kihágásért is büntették; Szabó Zsigmond, mint tolvajtárs egy év börtönt kapott; Petró József, mivel a konkrét bűncselekményben nem vett részt, hat havi fogházban részesült. A fellebbezés során Kiss István ítéletét lejjebb szállították másfél év börtönre, míg Petró Józseféhez hozzátették a három év hivatalvesztést jelentő mellékbüntetést.⁷³

A termények közé sorolhatók a gabona, illetve minden növény, amit takarmányként is fel lehet használni. A leggyakoribb természetesen a búza, de ide soroltam az árpát és a kukoricát is. A férfiak közül 40 személy volt érdekelt termények lopásában, a nők közül pedig 12. Egy érdekes eset köthető Szász Mária, 22 éves felsőbányai lakos és Józse Mitru 32 éves, szintén

---

⁷¹ Lovak ellopásával kapcsolatos eset Weisz Ignác és Grósz Herman 1888-as pere, amikor is Katz Benet, Csűri Zsigmond és Horváth József azzal gyanúsították őket, hogy tőlük lovakat loptak, Grósz Herman pedig a lovak papírjait meghamisította. A községi bíró ellenőrizte a papírokat és megállapította a lólevél hitelességét, így a pert beszüntették. RNL SZ, ÜI XVIII/11, 1888. 45–46.

⁷² RNL SZ, ÜI XVIII/11, 1888. 79–83.

⁷³ Ua. 81–83.

felsőbányai illetőségű személy nevéhez.⁷⁴ Kis Simonnetől búzát lopták, melynek egy részét eladták, másik részét pedig elhasználták. Esetükben súlyosbító körülmény az, hogy a bejutáshoz a lakatot is feltörték. Ez az esetet minősítetté teszi, így szigorúbb elbírálásban részesültek az elkövetők.⁷⁵ Ők egyenként két évi elzárást kaptak, illetve három évi hivatalvesztést. Az ő esetüknél más vádlottak is voltak: Marozsán Mária, Marozsán Náncsi, Klein Hermanné és Borogyi Pintyéné is. Míg az utolsó kettő tagadta, hogy valamilyen módon is részt vettek a bűncselekményben, addig Marozsán Máriáról és Náncsról kiderült, hogy részesültek az eladást követően a pénzből, és tudtak a tárgyak lopott voltáról. Büntetésük egyenként egy évnyi börtön volt.

Gyakori bűncselekménynek tekinthető a fa lopása is. Ide soroltam azokat az eseteket is, amikor egyesek rőzsét, tehát száraz gallyakat loptak. A fa lopása megkövetelte a fizikai erőt, így nem csoda az, hogy míg 22 férfit gyanúsítottak meg fa ellopásával, addig egy nőt sem. A férfiak is leginkább csoportosan hajtották végre ezt a tettet, hogyha nagyobb mennyiségű fáról volt szó, mivel a szállítás körülményes volt Muzsai István 1890-ben nyolc másik társával együtt 3000 darab fát lopott, egyesek pedig részesültek belőle, mivel abból 2400 darabot felhasználtak, míg a maradékot a különböző fahulladékokkal együtt eladták.⁷⁶ Az erdő, melyet Biska vagy Bika erdőnek neveztek, gróf Károlyi Sándor tulajdonát képezte, a feljelentést viszont nem ő tette, hanem azok a személyek, akik még részesedtek az erdőből. Végül senkit sem büntettek meg amiatt, mert minden résztulajdonosa az erdőnek azt állította, hogy az ellopott fa nem képezte a tulajdonukat, és emiatt nem kívánják megbüntetni sem az elkövetőket, sem azokat, akik részesültek a fából. Érdekes, hogy egy ilyen nagy mennyiségű fa eltűnésénél, feltéve, ha tényleg nem az elkövetők lopták el, mégsem került elő az, aki az egészet eltervezte és végrehajtotta.

A ruhaneműkhöz tartozik minden ruhadarab legyen az nadrág, ing, akár a csizma, de ide soroltam például az ágyneműt is, mint a lepedőt vagy párnát. Itt a férfiak és nők közötti különbség kicsi, mivel ismét olyan tárgyakról beszélünk, amiket könnyen el lehetett mozdtítani és mindkét nemnek fontosok voltak. Megközelítőleg 20 férfi és 11 nő lopott különböző ruhadarabokat. Ilyen személy volt például Rákóczi Juliánna, aki 1890-ben 50 forint értékű ruhaneműt lopott gazdájától, Majer Izraeltól.⁷⁷ A cselédek lopása és emiatt feljelentése gyakori jelenség volt ebben az időben, hiszen megtörtént az, hogy egy eltűnt tárgynak meg sem

⁷⁴ RNL SZ, ÜI XVIII/12, 1885. 10–13.

⁷⁵ A lakat feltörése minősítetté teszi az ügyet, ez Fayer felsorolásában is megtalálható. Fayer: i. m. 309–326.

⁷⁶ RNL SZ, ÜI XVIII/38, 1890. 39–40.

⁷⁷ RNL SZ, ÜI XVIII/38, 1890. 61–62.

próbálták felkutatni a hollétét, és már a cselédet jelentették ki hibásnak, ezzel rontva a cseléd későbbi megítélésén, akit a későbbi munkahelyén, amennyiben alkalmazták, már tolvajként kezeltek.⁷⁸ Természetesen előfordult, hogy a cseléd tényleg lopott, a feljelentést pedig a legtöbb gazda csak megleckéztetésnek szánta, ilyenkor pedig a pereket mindig beszüntették. Rákóczi Julianna esetében is a büntetlen előéletű, 21 éves lányt felmentették a vád alól, mivel lopása nem volt egyértelműen bebizonyítható.

Az élelmiszerek ellopása hasonló a ruhaneműkhöz, de akár a terményekhez is. Ezen tárgyak ellopását leggyakrabban a kényszer okozta. Az alacsonyabb társadalmi rétegekbe tartozóknak sokszor nem volt más lehetősége, mint hogy a bűnözés útjára lépjenek, ezzel kiegészítve alacsony jövedelmüket, vagy azt az otthoni élelmiszer mennyiséget, amely nem volt elegendő a teljes családjuk eltartásához. A kriminológiával foglalkozók, mely tudomány gyökerei a 19. századhoz köthetők, a korban többször is megjegyezték azt, hogy a bűnözést nem lehet csupán az emberi rosszindulathoz vagy deviancához kötni. Földes Béla kutatásai során azt szerette volna bizonyítani,⁷⁹ hogy a szegénység igen is vezethet bűnözéshez, valamint rámutatott arra, hogy amikor az anyagi gondok megnőnek, akkor megnő a vagyon elleni bűnözés és az öngyilkosságok száma is.⁸⁰ A kriminológia ezáltal azt próbálta üzeni, hogy elsősorban a hátrányos helyzetűek életén kell javítani – például Balogh Jenő szorgalmazta a gyermekvédelmet, szintén ebből a megfontolásból –, hogy ezáltal is csökkenteni lehessen a bűnözési rátát.⁸¹ Ami a mi eseteinket illeti, 43 férfi és kilenc nő lopott élelmiszert valakitől ebben az időszakban. Márkus Togyer, Pap Togyer és Pap Juon, mindhárman a 20-as éveikben járó férfiak, 1886-ban Ravasz Juon padlására törtek be, onnan pedig szalonnát szerettek volna lopni. A három bikszádi illetőségű elkövetőt felmentették a tettük alól, mivel bizonyították nem volt arra, hogy tényleg ők törték volna fel a károsult padlását.⁸²

A pincék feltörése és az italok ellopása több szempontból is megfigyelhető jelenség. Elsősorban természetesen saját fogyasztásra használták, leginkább a bort és a pálinkát, illetve tartósításra az ecetet. Viszont nagyon jól lehetett ezeket értékesíteni, főleg hogyha nagyobb mennyiségben sikerült szerezni ezekből, akár teljes hordókkal. A leggyakoribb természetesen

---

⁷⁸ A női cselédkérdés a fővárosban. *Magyar Közigazgatás*, 29. évf. (1911) 40. sz. 3.

⁷⁹ Földes Béla: 1881-ig Weisz Béla, közgazdász és statisztikus, egyetemi tanár, valamint az MTA tagja, a bűnügyi statisztika egyik kiemelkedő képviselője és elemzője. Kenyeres Ágnes (szerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon, I. kötet A–K*. Budapest, 1967, Akadémiai Kiadó. 531.

⁸⁰ Gönczöl Katalin–Korinek László–Lévai Miklós: *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Budapest, 1998, Corvina kiadó. 12.

⁸¹ Uo. 15.

⁸² RNL SZ, ÜI XVIII/10, 1886. 120.

a borospincék feltörése és a bor ellopása volt, de hasonló mód tudták értékesíteni a pálinkát is, mely nagyon jó csereeszköz volt kisebb értékű üzletekhez. Az adataim alapján összesen 17 férfi és négy nő lopott valamilyen féle italt. Fehér (Alb) János 1886-ban azért került törvényszék elé, mert két ízben is lopott.⁸³ Először Boscher József pincéjét törte fel, ahonnan 33 liternyi bort lopott el, majd Baumgartner Józsefet károsította meg, szintén a pincéjének feltörése, egy 20 literes üres hordó és egy metszőkés ellopása által. Bár a két feljelentő állította, hogy Fehér János bocskorát találták meg Boscher József pincéje előtt, ez nem volt elegendő bizonyíték, hogy az illetőt megbüntessék, így a pert végül megszüntették.

Számos eset köthető a pénz különböző formáihoz. Pénzlopásnak számít a készpénz ellopása, történjen az bárhol, tárcából vagy szekrényből, fiókból, de az is, hogyha valaki egy bizonyos összeget érő kötelezvényt, váltót vagy takarékpénztári könyvet tulajdonított el, hogy azt majd később beváltsa.⁸⁴ Az ellopott pénz mennyisége pár forinttól akár 200 forintig is terjedhetett. Kiszámolva az ellopott pénzösszegek átlagát, a férfiak 5 év alatt megközelítőleg 1494,72 forintot loptak el, míg a nők 346,47 forintot. Nem minden esetről volt kiírva, hogy pontosan mennyit is lopott az illető, így ez az átlag csupán a megadott adatokból lett kiszámolva és hozzávetőleges számok. A férfiak közül 50 személy, míg a nők közül 32 személy volt a törvényszék elé állítva pénz ellopása miatt, ami mutatja, hogy a pénzlopás nemtől függetlenül megszokott volt a tolvajok körében. Ha valaki egyenesen pénzt lopott, nem kellett bajlódni a tárgyak eladásával vagy értékesítésével, és kevesebb lehetőség volt a lebukásra, hogyha az illető a pénzt jól elrejtette, és idővel lassan költötte el. Ennek ellenére számos személyt ítéltek el azért, amiért pénzt lopott. Ilyen személy volt Ritz Mihály 24 éves nagykarolyi lakos, aki 1891-ben egy 180 forint értékű takarékpénztári könyvet lopott el Dunka Lászlótól, aki ezt az istállójában tárolt ládában tartotta.⁸⁵ Az összeg nagysága miatt két év fogházzal és öt év hivatalvesztéssel bírságolták meg az illetőt, mely büntetést a fellebbezés során először egy év börtönre szállítottak le, majd végül ismét két év, ebben az esetben, fegyházra emelték fel. Hasonlóan nagy összeget lopott ugyanebben az évben Molnár Mari nevezetű cseléd, méghozzá a szolgálatadójától, özv. Uzoni Sándornétól.⁸⁶ Az összeg 100 forint volt. Ebbe az esetben még

---

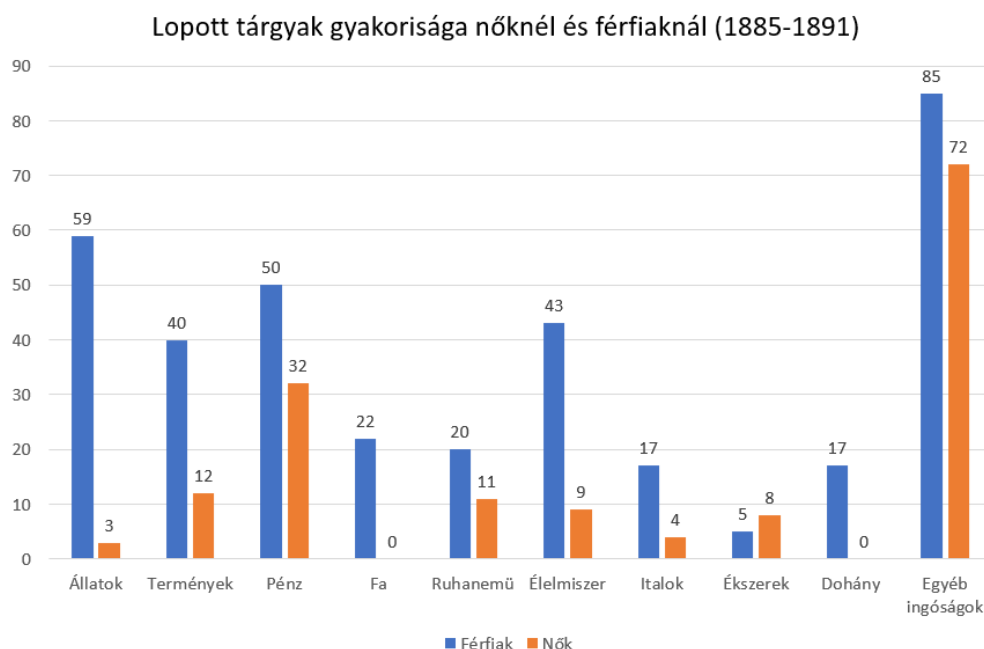
⁸³ RNL SZ, ÜI XVIII/10, 1886. 84.

⁸⁴ A takarékpénztárak fontos intézmények voltak, mivel ezekben bárki letétbe helyezheti a pénzét, hogy azt kamatoztathassa. Az első, magyar alapítású takarékpénztár Fáy András nevéhez köthető, mely 1840-ben megkezdte a működését Pesten. Ezen betétek ellopása gyors és nagy összeget jelentett a tolvajok számára, bár a beváltás során könnyen lebukhattak. Vargha Gyula (szerk.): *Magyarország pénzügyintézetei*. Budapest, 1885, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság. 24.

⁸⁵ RNL SZ, ÜI XVIII/23, 1891. 80–83.

⁸⁶ RNL SZ, ÜI XVIII/23, 1891. 30.

édesapja, Molnár György is belekeveredett, mivel többen is azt vallották, hogy a lopást követő időszakban a férfi nagyobb költségekre kezdett, gyaníthatóan ebből a pénzből. Az esetet végül beszüntették, mivel a lopást nem lehetett rájuk bizonyítani.

Az ékszerek képezik az egyetlen olyan kategóriát, ahol a női elkövetők többségben vannak, és itt sem sokkal. Összesen öt férfi és nyolc nő lopott valamilyen féle ékszert, mely lehetett gyűrű, óra vagy karperec is, a leggyakoribb az első volt. Az ékszerek szintén alkalmasak voltak saját használatra, de mivel ezeket a lopott értékeket hamar felismerték volna az ismerősök, ezért az ékszereket leginkább értékesítésre szánták, beadva őket különböző zálogházakba. Az egyik legérdekesebb eset Szabó Ilánéhoz és Szász Pávelné született Pap Katához köthető.⁸⁷ Az elsőrendű vádlott egyik napon az országúton sétált, amikor is megtalált egy elveszett arany karikagyűrűt a földön. Mivel nem tudta kihez tartozik az ékszer, Szabó Iláné felvette a földről és eltette, majd Szász Pávelnének szerette volna odaajándékozni, akinek viszont nem volt jó az ujjára. Ekkor döntöttek úgy, hogy a gyűrűt eladják Nógrádi Béla ékszerésznek, aki lopottnak tartotta a tárgyat, ezért a rendőrségre vitte és ekkor történt meg a feljelentés. A két nő két napi fogházat kapott, leginkább azért, mert a gyűrű megtalálását nem jelentették be a hatóságoknak, hanem inkább eltulajdonították.

⁸⁷ RNL SZ, ÜI XVIII/23, 1891. 51–56.

A dohány azért került külön kategóriába, mert viszonylag sok esetben jelent meg, emellett nem tudtam volna besorolni egyik csoportba sem. Bár az adatok szerint nők nem voltak érdekeltek a dohány ellopásában, 17 férfi a kutatott korban mégis élt a lehetőséggel, hogy magának ilyen módon szerezzen füstölnivalót. Ilyen volt a Ruska Ferenc, Kirner Gáspár és Mekker János hármasa is, akik közül Ruska Ferenc volt az, aki ellopott öt forint értékű 20 füzérnyi dohányt Klein Bertnátnétól, valamint egyéb ingóságokat Krausz Izsák óljából, melyeket később vissza is adott.⁸⁸ A másik két személyt azzal gyanúsították meg, hogy részesültek a lopott tárgyakból, illetve tudtak azoknak lopott mivoltáról. Ruska Ferenc három havi fogházat kapott a többszöri lopásért, míg Kirner Gáspárt és Mekker Jánost felmentették, mivel nem lehetett bebizonyítani, hogy tényleg részesültek volna az ellopott tárgyakból vagy tudták volna, hogy azok lopottak.

Végezetül az egyéb ingóságok kategóriájába sorolható mindazon tárgy, amit nem tudtam egyik csoportba sem sorolni, de nem gyűlt össze annyi belőlük, hogy külön csoportot alkossak. Ilyenek voltak a különböző mezőgazdasági vagy ahhoz köthető eszközök, mint az eke, kapa vagy a lószerszámok, köztük a kefe, esetleg az olyan anyagok, mint a toll vagy a zúzdavas. Mivel számos és sokféle ingósággal találkozunk, ezért nem csoda, hogy ez a kategória lett a legnépesebb: körülbelül 85 férfi és 72 nő lopott ebbe a csoportba tartozó tárgyakat. Két nagyon érdekes esetet emelnék ki, az egyiket a történet furcsasága, a másikat pedig a nagy értéke és különlegessége miatt. Az elsőhöz 1886-ba kell visszamennünk, amikor is a kapnyiki kincstár feljelentette Hutina Józsefné született Kengye Annát, amiért pénzt lopott a kincstárból, és Nuténa József tanú szerint ebből a pénzből dinamitot vásárolt, mely bűncselekményben Mendelsohn Gedabe is társa volt.⁸⁹ Az, hogy egy 60 éves özvegyasszony milyen okból vásárolt volna dinamitot, nagyon érdekes kérdés, de nem derül ki az iratokból, minden esetre a pert beszüntetették. A második eset Mátyás Györgyné nevéhez köthető, aki 1891-ben Meszlényi Gyula⁹⁰ szatmári megyés püspöktől lopott el egy 108 forint 50 krajcár értékű aranyozott szelencét.⁹¹ A leírtak szerint, amikor a püspök Mátészalkán járt az egyik püspöki körútja alkalmával ezt a szelencét elhagyta, melyet az említett nő talált meg, és ahelyett, hogy bejelentette volna, hogy elveszett, a tárgyat magánál tartotta egészen addig,

---

⁸⁸ RNL SZ, ÜI XVIII/12, 1885. 142.

⁸⁹ RNL SZ, ÜI XVIII/10, 1886. 53.

⁹⁰ Meszlényi Gyula (1832–1905) 1887-ig esztergomi kanonok, majd haláláig szatmári megyés püspök, aki hangsúlyt fektetett a szatmári római katolikus egyházmegye kiépítésére, valamint az oktatásügy fejlesztésére egyaránt. Kiss János–Sziklay János (szerk.): *A Katolikus Magyarország 1001-1901*. Budapest, 1902, Szent István Társulat. 1013.

⁹¹ RNL SZ, ÜI XVIII/23, 1891. 120–121.

ameddig a csendőrök meg nem érkeztek, hogy elvegyék tőle. Ez természetesen jogtalan eltulajdonításnak számított, még ha elhagyott tárgyról is van szó, így Mátyás Györgyné hat havi börtönt és három év hivatalvesztést kapott büntetésként és mellékbüntetésként.

2.6 A feljelentők

Mint a perek elindítói, feljelentők nélkül létre sem jöttek volna azok az iratok, melyeket elemeztem. A feljelentők azok a személyek, akik valamilyen módon károsultak, ezért pert indítanak azon személy ellen, aki ellenük elkövette a bűncselekményt, vagy legalábbis feltételezték, hogy elkövette. Mindebben nem lehetünk biztosak, főleg ebben a korban, amikor az eljárás is kezdetlegesebb volt és a bizonyítékok sem mindig voltak megbízhatóak. Feljelentő értelmezéseim szerint bárki lehetett, természetesen csak a felnőttek közül. Státusza ebben az esetben nem számított: lehetett férfi vagy nő, hajadon, özvegy vagy férjezett, gazdag vagy szegény, a feljelentéshez mindenkinek joga volt, aki magát megkárosítottnak érezte. A feljelentők között 375 férfi volt, ami abszolút többség, mivel csak 65 nő volt, aki ebben az időben lopás miatt a törvényszék elé szeretett volna vezetni valakit. A nők és férfiak mellett testületek is feljelenhettek személyeket. Testületek alatt értek cégeket, de akár falusi előljáráóságokat vagy városi tanácsokat is, illetve egyházakat.⁹² Összesen hét olyan testületről beszélünk, amelyik megjelenik a szatmári törvényszéki iratokban feljelentőként. Például a Scheftdi és Reiter cég 1891-ben Kádár Lajost vezettette törvényszék elé, mivel a Wertheim-szekrényéből,⁹³ mely a deszka-telepi irodában volt egy hatalmas mennyiségű összeget, 1519 forint 63 krajcárt elloptott.⁹⁴ Ez a legnagyobb összeg, ami az öt évnvi átkutatott törvényszéki iratokban felmerült. Az eljárást beszüntették, mivel nem volt bizonyíték arra, hogy Kádár Lajos volt az, aki elkövette a bűncselekményt.

Végző soron megemlíteném, hogy a feljelentőknek megvolt a lehetősége arra, hogy az elkövetőnek megbocsássonak, és a pert ezáltal lezárják. Ez leggyakoribban akkor fordult elő, amikor a gazda a cselédjét vagy mesterember a tanítványát kívánta megbüntetni, de végző soron elállt attól, hogy ezt jogi úton tegye meg. 26 olyan esetet számoltam össze, amikor emiatt voltak vissza feljelentést, valamint 11 olyan per is volt, ahol a feljelentő valamely rokon vagy

---

⁹² A kányaházi görög katolikus egyház 1890-ben Dobás Györgyöt, Szund Milákot és Szund Juont jelentette fel, amiért a templomba behatolva ellopták az áldozáshoz használt poharat. Mivel nem lehetett rájuk bizonyítani a tettet, ezért a pert beszüntették. RNL SZ, ÜI XVIII /38, 1890. 133.

⁹³ Wertheim-szekrény: tűzálló, vasból készített széf, melyben gyakran értékes dolgokat tartottak a biztonságossága miatt. Nevét készítőjéről, Franz Wertheimről kapta. *Révai Nagy Lexikona, 19. kötet: Vár-Zsüri*. Budapest, 1926, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság. 537.

⁹⁴ RNL SZ, ÜI XVIII/23, 1891. 150.

családtag volt, és szintén visszavonta a feljelentést. Ezeket az eseteket hasonló mód látom: hirtelen felindulásból a férj feljelenti a feleségét, amikor a nő pár tartozékot összecsomagolva elhagyja a házat, a férj pedig azzal vádolja, hogy a tárgyak az ő tulajdonát képezték, ezzel indokolva a feljelentést, majd mikor mindketten lenyugodtak a valószínűleg heves vita után, a pert be is szüntetik. Természetesen ez nagyon sok felesleges munkát eredményezett a törvényszéknek, és ameddig az igazságszolgáltatási rendszer nem szilárdult meg, ezek az elkerülhető feljelentések csak tovább szaporodtak, mivel az emberek nem tudták, hogy feljelentést csak indokolt esetben lehet megtenni, a megleckéztetés pedig nem lehet ok senki számára.

ÖSSZEGZÉS

Rengeteg lehetőség lapul a törvényszéki jegyzőkönyvek, azon belül is a lopással kapcsolatos dokumentumok elemzésében. A dolgozatomban csak egy részét mutattam meg egy olyan területnek, mely még kiaknázásra vár. A forrásanyag gazdag, a bűncselekményeket tárgyaló iratok közül talán a legvastagabb dossziékkal rendelkezik, és rávezet számos olyan témára, melyekkel érdemes foglalkozni. Ilyen téma a hatóságok működése, melyről vannak könyvek és tanulmányok, de leginkább Budapestre korlátozódva.⁹⁵ Érdekes lenne megvizsgálni, hogy vidéken hogyan működött a rendszer, mennyire volt fejlett és miben volt lemaradva Budapesthez képest. Egyelőre ez a dolgozat arra szolgált, hogy kitapogassam a forrásanyagban levő lehetőségeket. A kriminológia 19. századi megjelenése nyomán hasonlóan égető kérdés a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek helyzete, melyet érintettem a dolgozatom során.⁹⁶ A szegénység miatt a bűnözési mutatók is növekedtek és ezt a korban már próbálták orvosolni, inkább kisebb, mint nagyobb sikerrel. A vagyon elleni bűncselekmények elemzése erre a témára is rávezet, mivel minél rosszabb helyzetben volt egy adott réteg, annál jobban rászorult a lopásra. Ezek a bűncselekmények pedig nem csak a felnőtt férfiakat érintették, de a nőket és a gyerekeket is, az előbbi csoport viszonylag magas számokkal reprezentálta magát az elemzett dokumentumokban. A férfi többség egyértelmű volt a teljes kutatáson keresztül, és szinte minden fő- és alkategóriában, amit alkottam megőrizték a dominanciájukat.

A lopás kutatása kezdetet jelent számomra a dualizmuskori bűnözés megismerésében. A későbbi kutatásaim során szeretnék minél változatosabb bűncselekményeket bemutatni, elemezni ezeknek a jellemzőit, hiszen sokban különböznek és hasonlítanak is azokhoz a bűncselekményekhez, amelyeket ma ismerünk. Szeretném folytatni a korabeli gyilkosságok bemutatását és elemzését is, valamint a közel jövőben már tervben van a nemi erőszakot tárgyaló esetek feldolgozása is, ami talán jelenleg a legjobban érdekel. A tolvajlással való foglalkozás megmutatta számomra, hogy az erőszakos bűncselekményeken túl, a kisebb súllyal rendelkező büntettek is érdekesek lehetnek. A vagyon elleni bűncselekményeknek, mint láttuk

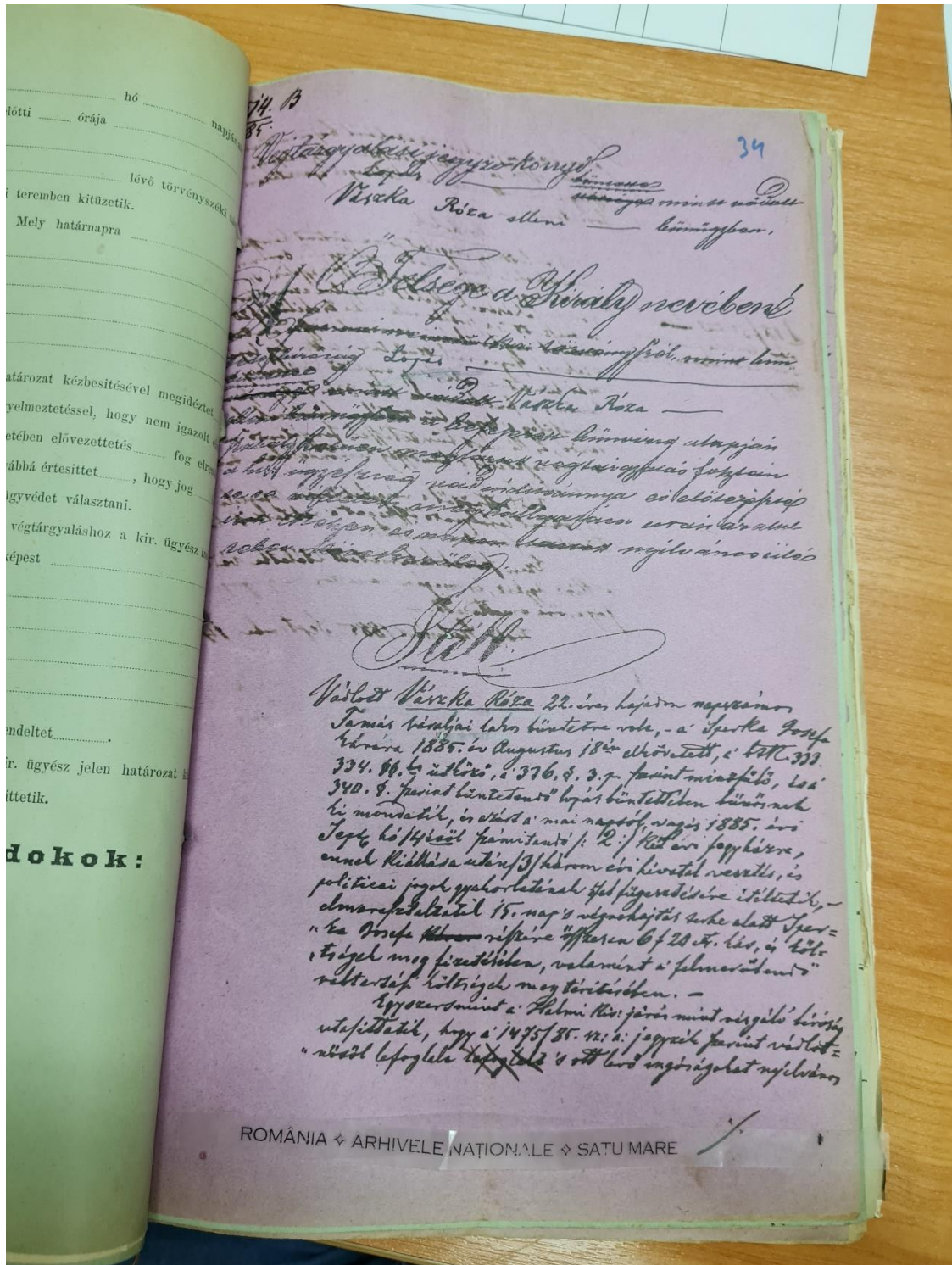
---

⁹⁵ Ilyen, a többször is említett Perényi Roland könyv, mely bemutatja a budapesti hatóságok fejlődését, korai nehézségeiket és a sajtóban betöltött szerepüket. Perényi: i. m.

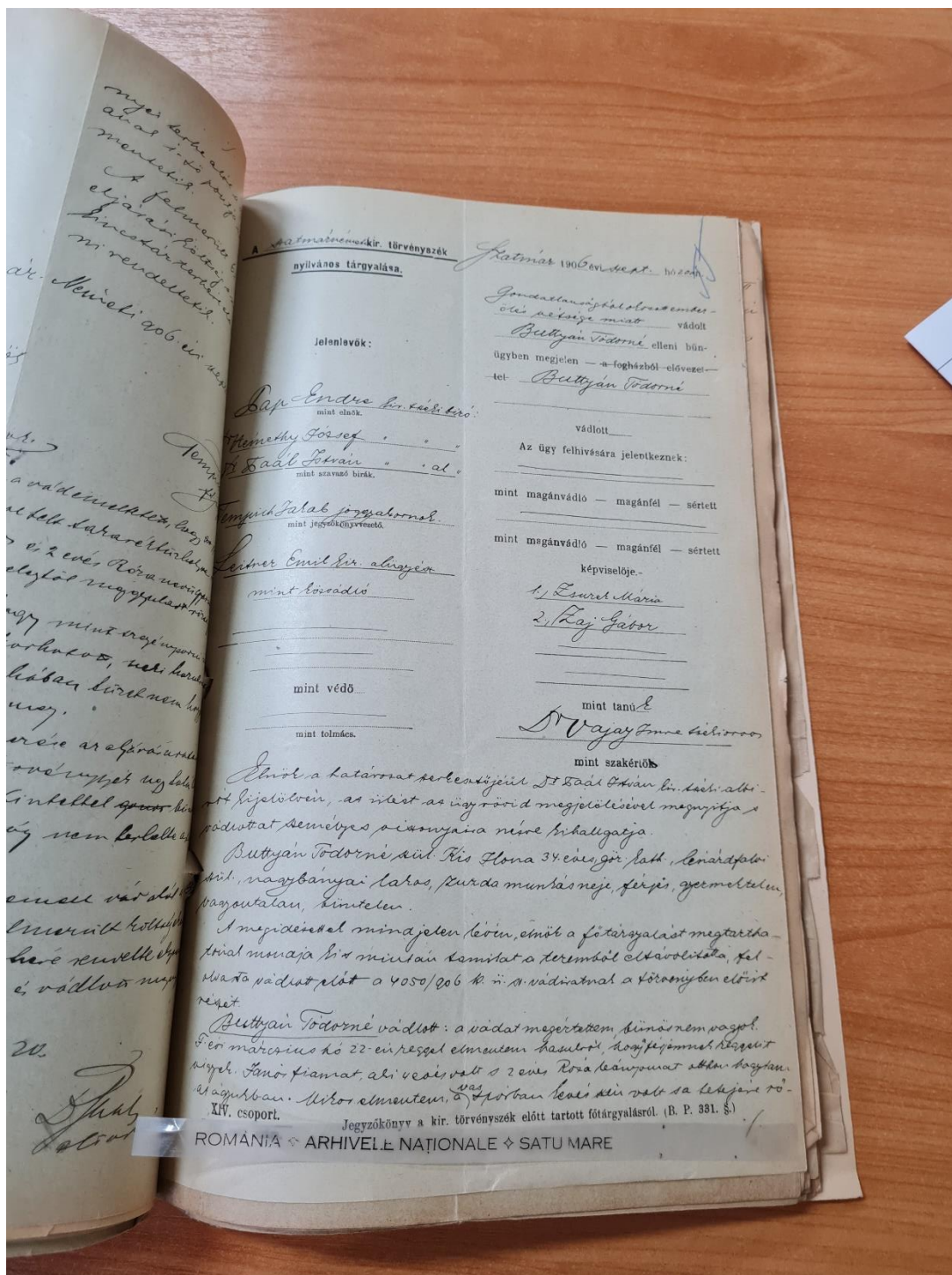
⁹⁶ A kriminológia, mint a bűnözéssel, annak eredetével foglalkozó tudomány számos más elmélettel is előált, hogy megmagyarázza, hogy miért követnek el az emberek bűncselekményeket. Ilyen volt például Irk Albert, aki az olasz kutatásokra alapozva azt állapította meg, hogy két típusú oka lehet a kriminalitásnak: belső tényezők (ezek a testi lelki tulajdonságok) és külső tényezők (fizikai és társadalmi okok). Ő az utóbbira helyezte a hangsúlyt. Gönczöl–Korinek–Lévai: i. m. 13.

számos válfaja van, én pedig remélem, hogy a jövőben mindegyiket betudom majd mutatni, legalább egy-egy rövidebb tanulmány erejéig.

MELLÉKLET

1. kép: Részlet Vászka Róza lopási esetéből (RNL SZ, ÜI XVIII/12, 1885. 34.)

2. kép: Részlet egy 20. század eleji gyilkossági esetből, mely tartalmazza az elkövető összes fontos adatát és vallomását.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Források

1.1 Levéltári források

Román Nemzeti Levéltár Szatmár megyei levéltára, Szatmárnémeti. Szatmárnémeti Törvényszék (Fond 18), Ügyiratok. Leltári szám 12/1885. (RNL SZL, ÜI XVIII/12, 1885.). – Arhivele Naționale ale României, Biroul Județean Satu Mare, Satu Mare. Tribunalul Județean Satu Mare, Fond 18. Dosare Procesuale (ANR SM, DP). Nr. inv. 12/1885.

RNL SZL, ÜI XVIII/10, 1886

RNL SZL, ÜI XVIII/11, 1888.

RNL SZL, ÜI XVIII/38, 1890.

RNL SZL, ÜI XVIII/23, 1891.

1.2 Kiadott források

Törvények, rendeletek

1878. évi V. törvénycikk. A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. Második rész. A büntettek és vétségek neveiről, és azok büntetéseiről. ([1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről - Hatályos Jogsabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)) (Megtekintve: 2024. 04. 15.)

Statisztikák

A Magyar Szent Korona Országainak 1900. évi Népszámlálása. 10. rész. Végeredmények összefoglalása. Budapest, 1909, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Társulat.

Sajtó

Magyar Közigazgatás, 29. évf. (1911) 40. sz.

2. Lexikonok, monográfiák

Kenyeres Ágnes (szerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon, I. kötet A–K.* Budapest, 1967, Akadémiai Kiadó.

Ortutay Gyula (szerk.): *Magyar Néprajzi lexikon* 5. Sz-Zs. Budapest, 1982. 456.

Révai Nagy Lexikona, 19. kötet: Vár-Zsüri. Budapest, 1926, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság.

Vende Aladár: Szatmár vármegye községei. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye.* Budapest, 1908, Országos Monográfia Társaság.

3. Szakirodalom

Bató Szilvia: Deviancia és bűnözés a 18-19. századi Magyarországon. *Szakkollégiumi füzetek*, (2011) 6. sz. 106–125.

Bató Szilvia: *Mert az Ördög velem volt. Élet elleni bűncselekmények a 19. század első felében.* Budapest, 2012, L'Harmattan.

Domonkos Ottó (szerk.): *Kézművesség – Magyar néprajz nyolc kötetben 3.* Budapest, 1991, Akadémiai Kiadó.

Fayer László: *A magyar büntetőjog kézikönyve.* Budapest, 1905, Franklin-Társulat.

Földvári József: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Budapest, 2006, Osiris Kiadó.

Gyáni Gábor: *Család, háztartás és városi cselédség.* Dabas–Budapest, 1983, Magvető.

Gyáni Gábor: Könyörületesség, fegyelmezés, avagy a szociális gondoskodás genealógiája. *Történelmi Szemle*, 41. évf. (1999) 1–2. 57–84.

Gönczöl Katalin–Korinek László–Lévai Miklós: *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll.* Budapest, 1998, Corvina kiadó

Heil Fausztin: *A lopás fogalma és lényeges ismérvei.* Budapest, 1901.

Horváth Tibor: Az első magyar büntető törvénykönyv és kodifikátora: Csemegi Károly. In: Erdei Árpád (szerk.): *A praxistól a kodifikációig. Csemegi Károly emlékére, 1826-1899.* Budapest, 2001, Osiris Kiadó. 24–36.

Kereszty Béla: Javaslatok a vagyon elleni bűncselekmények kodifikációjához. *Magyar Jog*, 8. sz. (2007). 449–457.

Kiss János–Sziklay János (szerk.): *A Katholikus Magyarország 1001-1901.* Budapest, 1902, Szent István Társulat.

M. Antalóczy Ildikó. *Bűnözés és büntetés Debrecenben a XVIII. század közepén.* Debrecen, 2001, Csokonai Kiadó.

Mezey Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet.* Budapest, 2003, Osiris Kiadó.

Pelle János: *Bosszú és kegyetlenség. Az emberi gyűlölet kultúrtörténete.* Pécs, 2006, Alexandra Kiadó.

Perényi Roland: *A bűn nyomában. A budapesti bűnözés társadalomtörténete 1896–1914.* Budapest, 2012, L'Harmattan.

T. Kiss Tamás: A dualizmuskori Magyarország kultúr/politikai problémája: az analfabetizmus. *Szín*, 17. évf. (2012) 2. sz. 25–44.

Tóth Mihály–Nagy Zoltán (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész.* Budapest, 2014, Osiris Kiadó.

Vargha Gyula (szerk.): *Magyarország pénzintézetei.* Budapest, 1885, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság.

Vikol Katalin (összeáll.): *Szent István és Szent László törvényei.* Budapest, 1988, Reflektor Kiadó.